Государственная библиотека СССР им. В. И. Ленина

МАССА А МЕХКАШКАРА ПРОЛЕТАРЕШ, ВІАШАГІКХЕТА!

СЕРДАЛО

Свет

Арадуьл 1923 шера дез

Советски Союзан Коммунистически парте Нохч-ГIалгIай обкома, Нохч-ГIалгIай АССР Лаккхьарча Советан Министрий Советан орган. Орган Чечено-Ингушского обкома Коммунистической партии Советского Союза, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР.

№ 48 (2895). | Ера, 9 апрель, 1964 шу. | Мах 2 кеп.

1-ча МАЙНА—СОВГІАТАШ

«Малгобекнефть» НПУ кхоллагIча промысла коллектива почин хьал а лоьца дезача цIей сийна шерра социалистически ях йоаржаьй Мичурина цIерахча сомий совхоза къахьегамхоша.

Совхоза кхашка ераньнай 69 трактор. БІаьстан балхашта кийчъяьй оаха эррига кхийола техника.

2206 гектар заба тIа макха баькхаб совхоза механизатораша. ХьажкIаштеи свеклаши кьоастадаьча лаьтта 6500 тонн органически удобренеш ехкай. 1600 гектара тIарча гураьх дайнача ялатащта минеральни подкормика яьй. Горох дIае а доладеннад тхо. ХIаьзле бIаь гектар гаргга дIайийнай из культура. БІаьстан культураш дIаюовча норма данман тIехкхоачашдеш хьазоагIа Доотукаев Шамсудин.

Дика толамаш доал баьца дааррийн сомийн отделене къахьегамхоша а. 450 гектара тIара сомий гаьнаш яьйай. Дика къахьег пига Исаев Мутдана.

Во къахьегаш ца бола ялаташи, хьажкIаши, шекара свеклаи кхеча совхоза шоллагIча отделене болхлоша а. Уккхаза 900 гектара тIа макхаш а даьха тIоадал дIакъайлай, 680 гектаре тIа 2000 тонн гаргга моттигера удобрениш ехкай.

Дика къахьег цу отделенерча Бахбаев Мухьик керте латтача комплексни бригада механизатораша а.

Каст-каста делкича догIаша чIоагIа новкъарле ю тхона, хIаьта а тхоай торонех бизза пайда а эцаш кхашкара балхаш хиннахьа чакхдахара бергга цхьа тIабакхийта къахьег оаха.

В. ДРЕВЕЦКИЙ,
Урус-Мартана производственни управлене Мичурина цIерахча совхоза директор.

ДУНЕН ХАЛКЪАШТА ЮКЪЕРА КОММУНИСТИЧЕСКИ БОЛАМ КХОТАБЕННА ХИЛИЙТАРА ТІЕХЬА

КПСС-о ЛОАТТАБЕЧА КЪОВСАМАХ

1964 шера 14 феврале КПСС ЦК Пленуме новкъоста М. А. Суслова яь доклад

III.

КПК КУЛГАЛХОЙ КЪАМАШ-МУКЪАДАХАРА БОЛАМ ДУНЕН ХАЛКЪИЙ БОЛХЛОЙ КЛАССАХ КЪОАСТАБАРА НИКЪ

Китайски кулгалхоша къаьстта бола лоархIам бу къамаш-мукъадахара боламах шоашта дагалоаххарашта тIехь пайда эцара.

Империализма колониальни система йохар, мукъадьиначa мехкий деккараши перспективаши деррига адамий социальни прогресса кардинальни проблемех цаI я. Империализми чура реакции гIерт къамаш-мукъадахара революцеш дегIаахар юхаоцаде, мукъадьина мехкаш неоколониализма боанта чу кховса. Прогрессивни демократически низаша къовсам лоаттабу къамаш дикаа мукъадахара тIехьа, капиталистически боацача новкъа дегIаахара тIехьа. Из къовсам чакхбаккхарах тарра хургья бIаьш а бIаьш а миллионаш болча наькъа исторически хкел.

Дунен коммунистически партеш шоай дунен халкъашта юкъерча совещанешка империалисташта дукъаларча болама Iалаьмате йоккхача опыта лоархIам а бах къамий хьакъе а социальни даькъе а бокъонца мукъадоладара тIехье Азе, Африка, Латински Америка халкъашна лоаттабу къовсам дIахо а догIадоьлабара тIаерзаяь йола де дезача гIулакхий хаьдда йоа программе оттайар.

Ишта йолча марксистско-ленински программана духьал шоай къаьстта бола курс а оттабь китайски кулгалхой гIерт къамаш-мукъадахара болам кхерамерча новкъа баккха, Азе, Африка, Латински Америка халкъашта карагIдаьна кхерама кIала оттаде тарлургйола установкаш кач йохка.

Китайски кулгалхоек доаллаш да эггара хьалха Азе, Африка, Латински Америка мехкашкара Iалаьмате дукха тайп-тайпара дола хьалаш це лархIар. Хоаш мадий, уж мехкаш социально-экономически политически догIаахара тайп-тайпарча лагIаш тIа латтилга. ХIанзехьа а социализма новкъа даьнача мехкий группа йолаш я. Политически ший лоIаме даьнача а радикальни социальни хувцамаш де доладеннача а мехкий группа йолаш я. БIарча хьаийцача империалисташта духьаларча позицешка латтача къама буржуазега Iаьдал долча мехкий группа йолаш я. Формально политически шоай лоIаме даьнна дале а, марионеточни режимашта бе Iаьдал дахарах а империалистически блокашта юкъе дакъа лоацаш хиларах бокъалдар вылча шоай лоIаме хаьлза дола мехкаш а да. Юкхера а, хIана а тIехь колониальни режимаш йолаши халкъаша шоаш мукъадовлара тIехьа турпала къовсам лоаттабеши дола мехкаш а да.

Марксисташа-ленинцашта дика кхетаду мехкий цу группех хIарана халкъашта хьалхашка латта тайп-тайпара деккараш. ХIаьта китайски кулгалхой гIерт коммунистически партешта, деррига прогрессивни низашта къовсамна цаI йола, шаблонни схемаши медоаши кочийохка. Из къаьстта гуш дувц цар хIанзарча этапе къамаш-мукъадахара болама керттера деккараш да ахаш уттадарца.

Марксисташа-ленинцашта лоркI империалистий политически доал дIададьаккхача хьалха кийнача колоне, — хIаьта ишта ераш дужкха а дукхетIа я, — керттера деккар шоашта карагIдаьнна шоай лоIаме хилар чIоагIделга, шоай экономика чура колониализма овлаш дIададар, чехкача темпашца къама экономика дегIайоалар, экономически шоай лоIаме йовлар, социально-экономически прогресса новкъа яхар. Хьалхарча плане уттаю кхыча мехкий монополеш готъеш дIаццар, ахархой хьаштегIа аграрни хувцамаш дар, эггара хьалха пачхьалкхен сектор хьаяра наькъаца къамий промышленность дегIайоалар, общественно-политически вахара демократизаци яр санна йола къамий юкъара проблемаш. Уж деккараш кхоачашдеш цхьадолча мехкашка хIанзехьа а ехкаш я капиталистически боацача новкъа, социализма новкъа дегIаахара предпосылкаш.

Мукъадьиначa мехкий компартей делегацешца къамаьлац деш, дунен халкъашта юкъерча конференцешка выступленеш еш китайски кулгалхоша кхы цхьаннех а дувцац духхьал цу мехкашка гера юкъе дола къовсам боаржабаьза баргбоацаш хиларах мара. Масала, Машара Деррига дунен Совета Стокгольмски сессе КПК ЦК-а члена Лю Нин-ис йоахар, «гера юкъе долча къовсама никъ ба тоIадаь доахка къамаш бокъонца мукъадахарга кхачара никъа».

Марксисташа-ленинцашта даим хьал а лаьцай хьал а лоац колонизаторашта духьалара, тиранически режимашта духьалара гера юкъе даьккха йола восстанеш, тоIадаь доахкача халкъаша шоаш мукъадалара духьа ду тIемаш. Цхьабакъда уж массаза а духьал хиннаб хаьдда долча хьалий лоархIам а ца беш, къовсама моллагIа кхе а цхьа форма догматически юкъейоалаяра ларда тIа шаблонни оттаьча тактикана. Из тайна йола тактика кхы чIоагIагIа айне я хIана Азе, Африка, Латински Америка дукхагIа долча мехкашка империалисташта духьалара политика чакхйоахаш къамий правительстваш Iаьдала керте эттача хьале. Ишта хьале универсальни а лоархIаш гера юкъедаьккхача къовсама лозунг хьалхадахар — из да шолха деш дола зе, къамаш-мукъадахара низаш шоаш лаьцача наькъа тIара дахар, империализмана духьела лоаттабеча къовсама тIара уж дахар.

Іоадала деший Алжира, Гвинея, Мале, кхы цхьадолча мехкий къахьегамхошта хьалхашка гера юкъе даьккха йолча восстане декхар уттадар. Бокъалдар вылча ишта йола установка — из ба уж правительстваш тIера кховса гIерта реакционераш хьаллаце беш бола тIахьехам. ХIаьта ве мара кхы фу до йиш хургья, масала, Индонези, Цейлон санна долча мехкашка из установка чакхъяккха гIертаро?

Китайски кулгалхой массанахьа а гера юкъе даьккха къовсам лоаттабара йола «левацки» установкаш кхы хIана яц мукъадьиначa мехкашкара коммунистически деррига демократически низаш авантюрай новкъа даха гIертилга мара. Опыто хьахьокх, реальни долча хьалий лоархIам а ца беш, цу тайпарча установкашта бIаргаш дувшшадаь тIехьаваьнача ше кхычерех хоаддаелга, вIалла це доагIа зе-зулам деш хилар, шоай мехкий социальни прогрессана новкъостал ца дерал совгIа из юха а ува цар.

Мукъадаьначa мехкий исторически дегIаахара перспективех долча деша хьакъе китайски кулгалхой духьалбувл мукъадаьначa мехкий капиталистически боацача новкъа дегIаахка йиш хиларах йолча ленински тезис санна йолча коммунистически болама керттерча установкашта.

Москве шин саьгIоразхьа вIашагIкхийттача (1963 ш. июль) Китая Компарте ЦК генеральни секретара Дэн Сяо-пина дуккъала, хьаьлар капиталистически боацача наькъах йола тезис — из «даьсса хабараш да», из тезис В. И. Ленина оттаньа дIаяхача хана колониальни хиннача цхьадолча халкъий опытаца бакъеьна йолга хIара коммуниста хоаш дале а.

Капиталистически боацача новкъа дегIаахара идеяс тIо-тIа шерагIа никъ боакх шийна Азе, Африка, Латински Америка халкъашта юкъе, хIаьта цхьадолча халкъашта из практически гIулакхий лозунг а хинна дIаэттай. Из Iалаьмате йоккха социализма котало я! Халкъашта хьалхашка шийха бола тешам боабаьб капитализмо, хIаьта социализма идеяш мукъадьиначa мехкашка шоашта вах тIаувза иша хилар гойт дуккхача мехкошкара хьалха латта низаш, къамий лидераш социализма новкъа довлара тIехьа а утташ цу саьгIонгахьа практически мероприятеш чакхъяхара, социалистически мехкаша, марксистско-ленински партеша шоаш хьаллацарга шийса дог а доахаш.

Гера юкъе даьккха болча къовсамах йола «ьырдехьара» фразаш мара дикагIа йолча кхоаненна тIехьарча къовсама наькъах лаьца кхы дувца хIама дац мукъадаьначa мехкий халкъашка китайски кулгалхой, бокъалдар вылча хьалха хиннача колонешка социализм бахьан къовсам лоаттабара прогрессивни низашта ноа, къостал дергдола позитивни идеяш яц цар.

Азе, Африка, Латински Америка халкъий хьашташ къаьстта шоашта гаргга а кхетош в да, къамаш-мукъадахара болам дIахо дегIабоалабарах массарел а дукхагIа шоаш йоакхо еш а ба яха гIулакх уттаду китайски кулгалхоша. Цхьабакъда, факташа хьалха дIайоах уж декларацеш. ТIа-тIа дукхагIа гуш да гIулакхага деллача кхьдараш дагайоахкаш уж лелаш хилар. КПК кулгалхой гуччахьа гIерт къамаш-мукъадахара къовсама низаш шоай тIахьожама кIал оттаде, шоай гегемонистски планаш чакхъяха кечал царех ергйолаш. Цу хьакъехье я 1963 шера 22 октябре «Жэньминь жибао» яхача газета тIа араьнна статья. «Бокъонца бола» марксисташ-ленинцаш дуккъала Пекина мара бец яхаш чIоагIа дувца а дувцаш, газета шин тайпара доацаш кхетадайт къамаш-мукъадахара болам духкьала цу планашца баха беза ахаш. Китайски кулгалхоша Азе, Африка, Латински Америка халкъаш тIаьхех доллача хIамаина а Пекина тIехьа довлара. Статья тIа къаьтта хьахьекхай КПК кулгалхой къамаш-мукъадахара болама доал дарах йола уйла, къаьстта долча шоашта дагадоаххарашта из карабига гIерташ хилар.

Хетаргахьа, цо эггара дукхагIа гучайоах къамаш-мукъадахара болам дунен социалистически системах, дунен халкъий болхлой классах къоастабе китайски кулгалхоша лаьнача наькъа бокъонца йола уйлаш.

Духхьала из де дагахьа арадаьхад КПК кулгалхоша КПСС-а «бизза мах бац» къамаш-мукъадахара болама исторически лоархIама, машаре дахара тIехьарча къовсама бахьанаш а доахаш Советски Союзо «новкъостал де тигац» къамаш-мукъадахара болама яха дагалувца харцдараш. Вай харцде отта деваш дац из дулам дагахьа дола аьдитт. КПСС адресах хьаштдола «чIоагIа дешаш» китайски кулгалхоша аларах, царна могаргдац шоаш дагалаьцараш чIоагIдеш йола цхьа факт йоалае.

Бакъда, духхьала аьдитта дийца Iаш КПК кулгалхой. Пачхьалкхен линех а дунен халкъашта юкъерча тайп-тайпарча организацешка а шоаш леладеча гIулакхашка цар шоай низ тIабекийт империалисташта духьаларча низий цхьоагIо чIоагIъяра а боацаш СССР-ан социализма кхыча мехкаштеи духьал лоаттабеча къовсама. Цу тайпара гIулакхаш леладир, масала, къаьстта аьнча КНР-а делегатаща Мошехиннача афро-азиатски бартхьоагIон конференце.

Цу конференце китайски делегацена керте латтача Лю Нин-ис вай викалашца къамаьл деш йоахар: «Малхбоалех Европа мехкаш Азен Африкан гIулакхашта юкъеладха дагIац... Тхона новкъа да шо уклаве дахкар, сенна эш шо укказа, афро-азиатски мехкий барт-цхьоагIон болама хилакхетар дар да из... Шоай хьаштдер де оаш, бакъда тхо духьала хургда шоана». Эрсий, чехаш, полякаш кIайбараш хиларах «царех тешаш мегаргдац», цар-м «массаза а американцашца — кIайбарашца барт берг ма бий», Азен Африкан халкъаш шоай къаьстта хьашташ долаш а шоай къаьстта йола объединенеш хьае езаш а да, ахаш хьехамаш дора.

Укх тIеххьарча хана китайски кулгалхой практически хьае болабенкаб профсоюзий Деррига дунен федерацей кхийолча дунен халкъашта юкъерча объединенешта духьала оттае лерхIа къаьстта Азе, Африка, Латински Америка мехкашта йола организацеш (профсоюзни, журналистски, писательски, студенчески, спортивни, кхийола организацеш).

Укх тIеххьарча шерашка китайски кулгалхоша леладеча практически гIулакхех къаьстта кхетадеш хьаотт цар арадаьккхача «Малхбоалерча мохо Малхбузера мух эшабу» яхача лозунга бокъонца бола политически чулоацам. 1960 шера хиннача Совещане а цу лозунгана чIоагIа критика йир из националистически, классови подход географическичунца, кхиметтел расовичунца хувцаш хиларах. Цига къьлга аьннад дунен социалистически система, Малхбузерча Европан Американ болхлой класса а дуккхача наькъа а лоархIам лохбеш.

Империалисташта духьалара деррига мехкий континентийч идея юкъа «массе а мехкашкара пролетареши тоIадаь доахка халкъаши, вIашагIкхета!». Яха лозунг китайски теоретикаша хувцаргдар националистически кхиметтел расови ларда тIа Малхбузен халкъаш шоаш къастара тIехьехаш дечa кхайкарелца. Малхбоалера тьехкача миха цхьа бокхха магически низ ба яха цар лозунг ше мадарра колониализмана духьала къовсам лоаттабеча халкъашта юкъе националистически кхиметтел расовии уйлаш хьаллхьаяра лаьрхIа да.

Империалисташа тоIадаь доахка халкъаш дуккхача шерашка лоал лоаттадарех, эксплуатацеш хиларах, къамий сий а гIулакхаш а ца лоархIаш, яйрчадоахаш хелларах хьа а хилар, хIанз болаш а ба хьалха хиннача колонешкеи ах колонешкеи бахача наькъа цхьадолча даькъа кIайча расах болча нахах бола цатешам. Из цатешам шербе гIерт китайски кулгалхой, хьалха хиннача колонейи ах колонейи халкъаш социалистически мехкашта, капитализма дегIадаьккхача мехкашкарча къахьегамхошта духьал оттаде лерхIаш цу халкъий хьашташ лоралеш бола цаIаш мара боаца нах шоаш хилара юхе оттае гIерташ. ХIана аьлча, цагахьа санна китайски лозунга тIехьашка латта бокъонца йола уйла хьагучаяьккхача, КПК кулгалхоша гаьна кхевкаш йола хIама бIаргайтаеа, цар дуйш уккавах: Китай, йоах цар уйлаша, из малхбоалера эггара боккхагIа мохк ба, цунца Малхбоален эррига уйлаш, ишта укказа хьакул «Малхбузен» мух «эшабеш» ба «исторе мух».

Цу тайпара, из лозунг кхы хIама дац китайски кулгалхой гегемонистски уйлаш идеологически политически хьахьокхилга мара.

Кхетадеш да, цу тайпара йола планаш дага латтача китайски кулгалхоша къамаш-мукъадахара болами социализма дунен системацара, дунен халкъий болхлой боламцара вIаха долча бувзамех шоашта дагадоахкараш чакхдоахача новкъа цIенкаштта йола духьале лерхIаш хилар. Цу тIара хьабоагIаш ба Азе, Африка, Латински Америка мехкаш СССР-хи, кхыча социалистически пачхьалкхенехи, капиталистически мехкий болхлой классахи къоастадарах бола КПК кулгалхой никъ. Дувца дезаш дац ишта бола никъ оаланара дена Азе, Африка, Латински Америка халкъий вахара хьаштащта духьала хилар, факташа хьакьокхачох цунна уж халкъаш тIа-тIа дукхагIа духьала а да.

Из кхеташ а да, хIана аьлча мукъадьиначa пачхьалкхений социализма мехкашца йолча къовсагIо йолаяоз тIаерзаяь йолча КПК кулгалхой лине эггара хьалха доккха ве де тарлургда Азе, Африка, Латински Америка халкъашта. Бокъалдар вылча цу лине цу мехкий халкъаш шоаше хьерчаче вIашки гIулакхаш ладерадоацаче, догIа ца догIаш къаьст-къаьсте дахаргдолча революцеши болами керда общество хьалъяреи дунен халкъашта юкъерча опытах а доах, цунца цхьана къамаш-мукъадахара болама духьала империалисташа лоаттабу къовсам аттача а боаких.

Къамаш-мукъадахара болами вай хана даьлла Iалаьмате доккхий толамаш даьхад цун Советски Союзеи кхыча социалистически мехкийи халкъаша, дунен халкъий болхлой класса революционни боламца айхха бувзамаш хилар бахьан долаш. Советски Союза Коммунистически парте, ерригача марксистско-ленински партеша къамаш-мукъадахара болама лоркI империализмана духьала, машареи социализмаши тIехьа лоаттабеча къовсама юкъе исторически лоархIам бола дагIа лоаца вай хана кертерча революционни нахех цхьа низ.

Лоал латта халкъашта Сийлахь йоккхача Октябрьски социалистически революце исторе чухь эггара хьалха дIагойтар кхы низ Iотт къамаш-мукъадовлара реальни некъаш. ХIана деррига дунен исторически лоархIам бола событе а хинна дIаэтта сийлахь-йоккха революционни процесс колониальни система йохайоалалара процесс дIайолайир цо.

Къамаш-мукъадахара революцеш керда исторически хьалашка котъяьлар. Цхьа-дале, хьехкиний, догIайоагIа, чIоагIлу адамий общество догIаахара керттера фактор шийх хулаш латта социализма дунен система. Шоаш, лагIа-дале, дунен шоллагIча тIом

(ДIахьдолар 2-ча оагIо тIа).

НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАККХЕХЬАРЧА СОВЕТА (КХОЗЛАГІА ХЕРЖАЧА) КХОАЛАГІА СЕССИ ХЬАЕЙЛАРАХ

Нохч-ГIалгIай АССР кхозлагIа хержача Лаккхехьарча Совета кхоалагIа сесси хьаела 1964-ча шера 10-ча апреле Iуйрийна 10 сахьат даьлча пионерий Дворецан цIеношка.

Депутаташта регистрацеш 9-ча апреле Iуйрийна 9 сахьат даьлча дена 17 сахьат даьллалца Нохч-ГIалгIай АССР Лаккхехьарча Совета Президиума цIеношка (Гвардейски улица, 103). № 8 болча цIагIа. 1964-ча шера 10-ча апреле — Iуйрийна 9 сахьат даьлча дена пионерий Дворецe.

БУДАПЕШТ. 31 марта ВНР парламента здане Советски Союзеи Венгерски Халкъа Республикеи партийно-правительственни делегацей безамеи вежарий доттагIлеи тIехьеи переговораш хилар.

ТАСС-а специальни корреспондент В. ЕГОРОВА сурт.
(Сурт кьанйиад фототелеграфаца).

Н. С. Хрущев венгерски селекционераш болча

МАРТОНВАШАР, 7 апрель. ТАСС-а спец. корр. В. Бочаровеи М. Поповеи доам бу:

Тахан Н. С. Хрущев керте волаш йола советски партийно-правительственни делегаци хилар Мартонвашарерча ВНР Iилмай Академе юртбоахама Iилма-тохкама институте. Делегацеца бар ВСРП ЦК хьалхара секретарь, ВНР Министрий Совета председатель Янош Кадар, ВСРП ЦК Политбюро член Золтан Комочин, ВСРП ЦК секретарь Карой Немет.

Института централии здане юкъе Н. С. Хрущева, делегаце членашта, Янош Кадара, кхыча хьаьшашта наькъа баькхе бар ВСРП Фейерски обкома хьалхара секретарь Янош Юхас, облисполкома председатель Имре Буйдошо, ВНР Iилмай Академе генеральни секретарь Ференц Эрдеи, института директор Шандор Райки, кхыбола новкъостий.

Ше къамаьл деш Iилма-тохкама института директора Шандор Райке Мартонвашаре баккарах баркал аьлар делегаце членаштеи венгерска кулгалхоштеи, хIаьта институт вIашагIйоллара истори а цо бечa балхах а дийцар.

Советски Союза, вежарашха долча кхыча мехкий юртбоахама Iилма-тохкама институташца, малхбузен мехкий, Iилмахошца айхха творчески бувзамаш леладу институто. ХIара шера 600—800 доазол дехьара специалист воагIа укказа. ХIара шера хIана бац аьнна доазол дехьа творчески командировкашка хул института Iилма сотрудникаш.

Цул тIехьагIа институте партийни организаце балхах лаьца дийцар ВСРП парткома секретара Деже Саллаис.

Института болх бовза, гибридни фу хьадара еча опыташта дух тIа вала чIоагIа хьаштволаш хилар Никита Сергеевич Хрущев, хIаьта цо замечанеш а йир, хьехамаш а тийлар.

«Безостая-1» яха кIина фу дикагIа дола сорт да аьнна института директора баьча хоамах Н. С. Хрущева аьлар:

— Из дика сорт да. Цхьабакъда, В. Н. Ремесло хьадаь «мироновская-808» яхаш цхьаькха а Iалаьмате дика украински кIа да. Из сорт къаьстта пайдане да хьалбаседа районашка. Со ваьхача Калиновка яхача юрта Iалаьмате дика хьувкъ из. Шоайла вIаши конкуренци лелае йиш еш цу шин сорто, хIана аьлча уж дIадув тайп-тайпарча климатически хьалашна, хIаьта уж дика а хьувкъ.

Доакъара болча хьажкIий сорташ хьадац а уж юкъехулаш а дукха болх бу институто, аьлар Шандор Райке. Цу хьакъехьа Н. С. Хрущева хьийхар:

— Ишта тепро е ваа кхачана йола хьажкIаш кхеяра а. Масала, США из санна долча хьажкIий сортах тайп-тайпара кхачан продукташ хьаю.

Советски делегацена керте латтачо дийцар Советски Союзе хьажкIаш хьалкхеяра опытах, къаьстта аьнча Украине нов. Бойко керте латтача колхозе хIара гектара тIара 50 центнер фуаьнъаьха хьажкIаш йоах.

КIа, мукх кхебара удобренеехи подкормикахи пайда эцара дешашта а кхетта дух тIа ваьлар Н. С. Хрущев.

Ше къамаьл деш советски делегацена керте латтачо къаьстта белгалбаьккхар Iилма-тохкама балхаш вIаштIехьдахара, юртбоахама культураш хьалкхеча моттигашка Iилма-тохкама институташ юкъегIа хилара боккха лоархIам. Ший къамаьл чакхдоалаш советски делегацено керте латтачо института гIулакхаш дика делга белгалдаьккхар. Цо баркал аьлар маьхера информаце еннача института кулгалхоштеи специалисташтеи, хIаьта цар керла толамаш дахар лоаш лоаца а баьккхар.

Iалаьмате безаме хиннa къамаьл чакхдоаллаш Н. С. Хрущевеи института кулгалхоштеи шоайла вIаши памятни совгIаташ делир.

Цул тIехьагIа советски хьаьшийи венгерски доттагIийи института территори тIаухлача къайлена парке, саькъерда арабаьлар.

ШоллагIча дийнахьа делкъал тIехьагIа Н. С. Хрущев, делегаце членаш, Янош Кадар, кхыбола венгерски деятелаш Будапеште юхабаьхкар.

КПСС ЦК ПЛЕНУМЕ НОВКЪОСТА М. А. СУСЛОВА ЯЬ ДОКЛАД

(ДIахоадар. Доладалар 1-ча оагIо тIа).

тIа империализма удари чуваш — гитлеровски Германи, фашистски Итали, милитаристски Япони йохаярах дунен реакци дикка мелъеннаяр. КхоалагIа-дале, мехкий — метрополей болхлой классов беррига къахьегамхошен империалистий колониальни политикана духьала лоаттабу къовсам лакхбир.

Цу дерриганеша а къаьстта дикка хьал оттадир къамаш-мукъадалара болама котталонаш яхера, империализма ялх континента Азе, Африка, Латински Америка колониальни ах колониальни периферии юкъеова йиш хилийтар цунга. Вай чIоагIа мах бу къамаш-мукъадахара боламо ше лоаттабеча къовсамца социалистически мехкаштен дерригача социалистически лайштен деча новкъостала.

Дерригача революционни низий цхьоагIо — из ба цар империализмаца лоаттабеча къовсаме йоахача котталоний тешам. Азе, Африка, Латински Америка халкъий керттера къамий хьашташ социалистически содружества мехкий, дерригача мехкий болхлой классан къахьегамхойн хьаштамца дизза дужаш да. Цунах летт империализмана духьала къовсам лоаттабу революционни низаш тIа-тIа чIоагIлела кхоталара объективни лард.

Вай мохк дунен тIа цаI мара йоаца социалистически пачхьалкхе йолча хана Ленина яздаьд «Малхбузен халкъий революционни болам хIаьэ толамца дегIаба йиш йолаш ба, из дегIабоагIаргба вай Советски республика дунен халкъий империализмана духьала лоаттабеча революционни къовсамца юкъарчал лоацаш бувзам лоаттабича» (Соч., т. 30, оагI. 130). ХIаьэ дунен социалистически система йолаш йолча хана къаьстта низ болаш дех Ленина дешаш.

Хьалха фу жилла да тахан социалистически мехкий оагIонгахьара къамаш-мукъадахара болам хьаллоацаш хилар!

Социалистически пачхьалкхений интернациональни декхар да мукъадаьлача мехкашна колониальни порядокаш юкъетаьхи колониальни низ-IотIкхаи тIехьа Iохкевсача халкъашта дагадоалла къена гIулакхеш кхоачашлара духьале ер гIерташ империалисташа леладу гIулакхаш дохадар. МоллагIа а цу тайпара хIама эттача социалистически пачхьалкхений духьалара декхар да уж мехкаш политически а дипломатически а хьаьнелъе хьаллацар, хIаьта нагахьа венна эшаш хуле, социалистически дунен система е беррига низаца чIоагIъало а лушаш, империалистически агрессораш соцабар.

Шоаш мукъадовлара тIехьа къовсам лоаттабеча халкъашта новкъостал дара тIаерзаль йола вай политика пролетарски интернационализма йоккхийча принципий, сийлахь-воккхача Ленина васкетий ларда тIа оттаьв я.

Вай парте, вай правительства духхаза а дикка довзийташ къьыйтан йийцай къамаш-мукъадаьлара къовсама дешай хьакъехьара шоай уйлаш. Цхьадолча африкански азиатски газетий редакцеша даьча хаттарашта новкъоста Н. С. Хрущева денна дукха ха йоаццаш оттадьхча жопаш тIа кхи тIех оналургдоацаш къьыгта йоах: «Колонизаторашна духьала къовсам лоаттабаьча кIара халкъа хоьенна Советски Союзан кхыча социалистически пачхьалкхенашен ше чIоагIа хьаллоацаш хилар. Тахан цIаьха а вай массаена а доаш дIаккайкаду шоаш мукъадалара тIехьа къовсам лоаттабу халкъаш тIаьхьатIехьачара хана а бIубенна теша мара лехац шоаш ишта хьаллоацаргхьалара». (ТIоараш тох).

Азе, Африка, Латински Америка халкъашта дика хов шоаш лоал оттабаьраьнта духьала халкъашна къамаш-мукъадалара тIехьа ду ийслон тIемаш Советски Союзо хьаллоацаш хилар. Советски Союзо, социализма кхыча мехкаша санна, мамогта новкъостал ду къамаш мукъадахара болама — экономически, политически, хIаьта нагахьа саннаа деваш моттиг эттача тIема а, де йиш дел яр ду империалистешка локальни тIемаш цадьеайта, царга гера бе доалаьча кулгаца контрреволюци кхычехьара хьачу ца йита.

Из ишта хилар бакъхиьара, англо-франко-израильски агрессорий суэцки авантюра хинначе денца Египет хьаллацаьд, шийн доIаме кхар чIоагIIара, Малхбузен Ириан юхахьатохара тIехьа лоаттабеча къовсаме Индонезина даь новкъостал, кхы дукхаьдараш санна йола факташ хьоайича кхоачам ба. Цхьанкха а далкь дац ше хьаллацар дехаш вайга кхайкча, вай новкъостал ца дехь. (ТIоараш тох). Алжира халкъ мукъадаьккхара турпала эскара бIухашта, Индонезе, Йемена, кхыча мехкий герза низашта дика хов хьана гервао шоайта новкъостал дир цар колонизаторашта духьала, кортамукъелела шоай доIамен хилара тIехьа шоаш лоаттабеча къовсаме. (ТIоараш тох).

Духхьала укх тIеххьарча хана а къамоц шоай доIаме хилара тIехьа къовсам лоаттабу халкъаш хьаллоацаш массехьа эттар Советски правительство. Цо хьаллаьцар Панамай Кипрей халкъаш империалисташта духьалара къовсаме, вьетнамски халкъа американски агрессе къоначал доlаш юхатохара раьза хила, Занзибара Халкъа Республике чурча гIулакхашта юкъе ца лелайитеш соцабир Англен США-н империалисташ, Малхбоален Африке колонизаторша леладу гIулакхаш гучадахар.

ХIанз, мукъадаьннача шийлане империалисташта тIехьа доаттабеча къовсама керттера дестам экономически шоай доIаме кугаш социальни прогресса новкъа дIахьалдашка тIалгаш хинна дIаеттача хана, социалистически пачхьалкхений царцара бола низ гIулакхаш шерахь, цара делжарачка экономически новкъостал дар къаьстта лоархIам болаш да.

Советски Союзо лоархIаш йола хьоаьчашка из шийн декхар. Мукъадаьлача мехкашта денна советски дагонца предприятеш кхо миллиард сом сомгIа ба. СССР-о новкъостал ду мукъадаьнача массехка хьаши дагон мехкашта цар 500 промышленни кхыIолен объекташ хьалъеча. Советски Союзо дог дIеlа новкъостал ду мукъадаьнача мехкашка уж экономически шоай доIаме хилара чIоагIдало йола пачхьалкхен промышленность лелача. Бхилайски металлургически комбинат, Асуански сунт социалистически пачхьалкхенашен колониальни низ-IотIкаме кIелхьара дахача мехкий вехарашка долча гIулакхий символаш а хинна цIанкха йиш ца луш халкъашта дагалаттарха.

Къонаца суверени пачхьалкхенашкара базика эзараш студенташ ба вай мехка деш. СССР-ан кхыча социалистически пачхьалкхений Азе, Африка, Латински Америка мехкашара экономически бувзамаш дегIадахкаро оборудовани лоаттаярех кредиташ теларех йола империалистически пачхьалкхений монополей дIахьийтар. Цхьаза уж пачхьалкхенаш эзараш яара хьале, торговле дахне, и. кх. а кIезига дегIадахкача мехкашта товар хайза ца йоалача оьтт. Империализма бере хьадахьяхал хьалхагIа цIакха а харц ца хулеш дийлна экономически блокаде йхар санна йола гера.

Мукъадаьннача мехкий халкъешта хой, социализма экономически низаца чIоагIало а хул, пай, дунен халкъашта юкъерча монополеша беча низа духьала лоаттабеча къовсаме шозз котдаргдолга. Уж чIоагIа хьаштдолаш да социалистически мехкий экономически потенциал лелачьамарча. Капитализмаца лоаттача экономически яхье социалистически мехкаша доаха толамаш, кьонача суверени пачхьалкхенашцара цар экономически бувзамаш дегIаехар — из хIанзарча хьалашка социализмо мукъадаьнача мехкий халкъаш гIулакхашца хьаллацара керттеречарех цхьа форма я.

ХIаьта китайски лидераш гIерт Азе, Африка, Латински Америка мехкий халкъаш социалистически мехкаша машаре экономически яхь лехаяра низь цар хьаштаица духьал ба яхачох тешаде, дегIадахкара тIехьадисача мехкашта СССР-ан кхыча социалистически пачхьалкхенашен ду экономически новкъостал массе тайпара бIехну, новкъостала хьакъехьа мехкий чуйссе гIерт. Цхьабакъда кIезига йоаца политически опыт Iоаьча мукъадаьнача мехкий халкъашта доргиа китайски дейтаташ мичахьа лестаду, бокъьалдар эълча уж мича кхача гIерт, китайски кулгалхой эгоистически пландашта шоаш карадерзадара тIаерзаль йола политика дIаккхессара.

Советски нах тешаш ба, советски новкъосталах йола реальни факташ дика йовзача Азе, Африка, Латински Америка халкъаша китайски кулгалхоша дагалувцача аьлдиттай мах бешi йола низолла шоаш ерсалдарах. Царна за дех кхи а ттагIа хургда Советски Союза реальни гIулакхаш китайски кулгалхоша укх тIеххьарча шерашка лелаяраша найсле йиш хиларна.

Вай кIоарга тешаш да вай хана эттара болкхагIчарех бола прогрессивни низ а хиина дIаетта къамаш-мукъадахара болам социализма дунен системаца, дерригача империалисташта духьалара низаца айхха цхьоагIо а йолаш ше лаьцача новкъа империализма низел бокъонца бийза котбаларга гIоргхьалерах, цо Азе, Африка, Латински Америка халкъий бIаьшерашка тIехьадисарах хьалха довхаргхьиларах, къамий а социальни а хьакъельа уж тоадаларга дугаргхьарах.

Советски Союза кхуцца ца лушйтта а даттай латтарг а а халкъаш колониальни тоIадара ерригга формаш дIакхара тIехьа, империальни ах колониальни дукъ кхачара iхессача халкъашца межарашка йола цхьоагIо шай дунен халкъашта юкъерча политика керттера гIулекх а лерхIаш.

Советски Союза Коммунистически парте массиза новкъостал а дIа, тIехьа тIейоагIача хана шийна мамогта новкъостал а дергда империализмана духьала, кортамукъа а шоай доIаме а хилара тIехьа къовсам лоаттабеча халкъашта. Цхьанна а дагалувцараша могаргдац Советски Союзен социализма кхыча мехкий халкъийн колониальни кара дахкара мукъадаьнача мехкий халкъашна чIоагIлуш долча доттагIаллина дуьхьалъотта. (ТIоараш тох).

IV.

СОВЕТСКО-КИТАЙСКИ ОТНОШЕНЕЕХ

Новкъостий!

КПСС Центральни Комитетi Советски правительствой массе хана а хиннай Китайски Халкъа Республикацара доттагIалли вIашии гIулакхаш деладелгоя дегIадар доккхача маIане лерхIаш. Вай парте КПК-ацарен китайски халкъацарен гIулакхаш дизаьча маIанца цхьаккха хьарамле йоацаш интернационалистеннi да.

Шоай доIаме хилара тIехьа, социалистически революци кхоъяккхара тIехьа лоаттабеча къовсаме вай духхача шерашка гIоновкъостал даьд Китай къахьегамхошта, цар коммунистически авангарда. Вай шоай декхар лийрхIад социализм хьалъяра, КНР дунен халкъашта юкъера позицеш чIоагIдара, цун социалистически бокъонаш лораяра вежарий Iаьдалах китайски халкъа новкъостал делга.

Вай партена, советски халкъа довзаш да Советски Союзо Китайна даьча экономически новкъостала боарамаш а на мишта даьд а. Эттара нердагIарча оборудовани цакийчиль йола 200 совгIа йоккха промышленни предприятеш, объект лоацача хана хьалъе Китайски Халкъа Республикана новкъостал дир СССР-о. ХьалхагIа КНР-е вIаьдда ца хинна тайпа промышленни дукха доаькъаш Советски Союза новкъосталца хьалдаьд Китае: авиационни, автомобилаши тракторашни ераш, энергетически, ваь-йоккхеи точни машиностроени, приборостроени, радиотехнически, химически промышленность тайп-тайпара доакъош.

Советски Союза новкъосталца хьалтаьйча а реконструкци йийча а предприятеша Китайга йиш хулийт шерра-шера 8,7 миллион тонн чов, 8,4 миллион тонн болат, 32,2 миллион тонн кIоеи саннацайн яха. Хьаьча дерригача оловах 70 процент, синтетически каучуках 100 процент, йоаццача электроэнергех 25—30 процент, хьаьча автомобилех тракторех 80 процент вай мехко новкъостал а деш хьалъяьча предприятешка хьаьш я. Советски Союзо технически новкъостал а деш хьалъяьча оборони предприятеех Китайна оборони промышленность хьалъяра йола лард хилар.

1950-ча шерагара дена 1960-ча шерага кхаччалца йолча фикъагIа тайп-тайпара хенаш яха хилла а ваь, КНР-е вахийтав 10 эзар совгIа советски специалист. 1951 — 1962 шерашкаь СССР-е дешаш а, Iилман кийчо еш а, практика чакхйоаккхаш а хиннаб 10 эзар совгIа гаргга китайски инженераш, техникаш, дешархара говзал йола болхлой, 1000 гаргга Iилмано. Цу юкъагIа советски дешара заведенеш чакхъяьлар 11 эзар совгIа студентов аспиранташ.

Советско-китайски сотрудничество эттара дукхагIа дегIеара 1953-ча шерал тIехьагIа, КПСС ЦК а новкъоста Н. С. Хрущева шийн а инициативах вай мехкашта юкъе лаьттача гIуданкхашцара Сталина культ личноста цхьа бенгало санна хьахинна йола цхьатеррa шийса бокъонаш ца хилара элементаш дIаяьхача. «Китайски дешах, — аьлар 1957-ча шера Мао Цзэ-дуна, — деррига цитоеноашн тIадеххa кхоашаш дIалаьвар Н. С. Хрущев ва».

1959-ча шера советско-китайски бувзамий боарам 1953-ча шера хиначул доадаша хIана чиа эшаш шозза алсамбаьлар, хIаьта гIийллошта тедаш йола хIоначи бархIазза дукхагIа хилар цу юкъагIа. 1954-ча шера дена 1963-ча шерага кхаччалца йолча юкъагIа Советски Союзо Китайга дIаелла Iилман-технически документаца 24 эзар совгIа комплект, царна йоккхача предприятешта 1400 проект а йодаш, Советски халкъа, цун Iилман а технически а интеллигенце Iалашъяьа те йоккха опыт чуйоаш я из документаш. Бокъалдар аьлча, из деррига Iилман-технически документаца Китайна дIаеннарь мукъах хьадехкай цхьаккхе хIама а йоацаш.

Цунна пайдана долча тайпара дукхха ха оттаьь ерригаш а 1 миллиард 816 миллиони сома кредиташ еннай Советски Союзо Китайски Халкъа Республикана.

КПСС Центральни Комитетон Советски правительствой дукха къахьийгал дунен халкъашта юкъерча арене Iалашъяте йокхача социалистически пачхьалкхей позицеш Китайга чIоагIагIа хьаланайтара, массаза а чIалкхуш хиннай КНР бокъонаш ООН-е юхаоттайтара. КНР кулгалхошта массаза а вай хIанзазийташ хиннай Советски Союза ерригa а доархIамегIа внешнеполитически акцеш. вай мехкий арехьарча политикана воорзийни е гIийтад.

Ала дозгIа, халкъа Китайна новкъостал деш, КПСС Центральни Комитето шай оагIонгахьара чIоагIа хамбора КНР-е шай оагIув хьаллоацаш хилар. Китайски экспорта дукхий а дика товараш СССР-е хьалуккхьам хилар, китайски Iилмо Iоаь опыт хьателар хинна ца Iеш, машар чIоагIбар дуна. империалистически колониализмана духьала цхьаьна лоаттабь къовсаш а ба вай бувцар.

1950-ча шера кхоллаш хилар Советски Союзан КНР-ан юкъарча доттагIаллин, цхьоагIон, вIашии новкъостаншна дара хьакъдела Договора, вай мехкашта юкъе массе оагIонгахьара гIулакхаш дегIадахара хинна ца Iеш, Дальни Востоке машар чIоагIбара а бокъечa лоархIамера фактор а хинна дIаэттар из.

Цу договорах шийла тIадоаш йола деррига лекхараш цIено кхоачашдаьд Советски Союзо. Китайски Халкъа Республикана хиерам бола гIулакх тIа массаза отт Советски Союзо дIакхайкадаьд цхьоагIонио хиларех тайпа шийна тIаьтта дехар чакайккаьдайна кхоачашде ше цийча хилар. Масала, 1958-ча шера гуреха Советски правительствана керте леттача новкъоста Н. С. Хрущева США президентага Эйзенхауэрага язъйича послание тIа дIахаьийкадир атом низа йоакка доттагIа, къоегIоаьо, доалаьа йолча Китайски Халкъа Республиках латтар — из Советски Союзах латтар дий. Из заявлени эттара хоадамбоадаргIча тайпара хила а йор 1962-ча шера хиль бетта. Цу вай дийначох гучаа да Советски правительства мел чIоагIа лелаьдаь советско-китайски доттагIал чIоагIдара гIулакх.

Новкъостий да аь, даккхаъ 1958-ча шера деъз, гIа-гIа дукхагIа а лелаьин, советско-китайски доттагIал доладехь доло тайп-тайпара гIулакхий деладе а вIаши барте а доовен дунен халкъашта юкъерча арене ше денадена гIулакхашца, дикка Советски Союзе ца Iеш, социалистически кхыча мехкашта а лаадоаш ласе а лаьр КНР правительство.

Къаьстта чIоагIа тедар советско-китайски отношенеш доттагIаллеш йоладжаь къайставрьяьстта гIулакхаш лелаярга а бахьан, Советски Союзцара а социалистически кхыча мехкашцара а экономически культурни бувзамаш сихха кIезигде КПК кулгалхой болабенначул тIехьагIа. 1960-ча шера бохца доьча йоттеи Московски совещани хIадехьа хьалхха китайски правительства СССР-агара дIаийцар экономически Iилман-технически сотрудничества къехьа халкъагIа оттаь хиначa ерригача соглашенеш протоколашкий юкъахьокхага, цо дIайна ца тугаш дикар йахах дIаяцца сваць хинначa советски оборудованех ойла даккъа, доадаша из хоташ чIоагIа чулаьхьа баьккхар советско-китайски торговле боараш.

Китайски кулгалхоша леладча цу тайпарча леишо СССР-ан КНР-ан юкъерча доттагIаллина сотрудничествона зе делга ше хетаийта а, цунна рама хурга мара кхи де хIама дисадо Советски правительствона. Из гIулакх бахьан дохаш 1959-ча шера хиначa боарамех алха 30,5 процент мара йисаадар 1962-ча шера Советски Союзан КНР-ан юкъерча экономически сотрудничества юкъара объем (торговлеи технически новкъостали юкъе а долаш), хIаьта доттагIаш йола комплектни оборудовани материалаци 40-зза кIезигъедар. 1963-ча шера кхи дIаьо а чулаьлла баьлар экономически сотрудничества торговлех боараш.

Советско-китайски сотрудничество чIоагIа чулацалла алаф бебашха а ца хетаць вай Iергоагнега-м ишта а ха дезаш ца дий. Из процесс соцадра тIа а хьежаш КПСС Центральни Комитето дукхаза а дийцад из дош КПК ЦК-га. Цу хьакъехьа де йоза дукха а дакха гIулакхаш кертагIа в дакъад вай. Цхьабакъда, уж предложенеш тIа ца эцаш йитар китайски кулгалхоша. Къаьстта шоай гIулакхаш дага а кхоабаш, гIана тIехьа гIа бывкхаш, цар телхадора Китаяа Советски Союзей юкъера гIулакхаш, идеологически барт эгIар уж дIатIакхаьа баьлар пачхьалкхенашта юкъерча гIулакхашта а.

СССР-ацара а социалистически кхыча мехкашцара а экономически бувзамаш кIезигдара шийь а лаьца, КПК кулгалхоша из гIулакх уш тайпара доаийтар юхьаьна:

«Цкъа-дале, Советски Союзо новкъостал цар бехьан доацаш вай хенарча промышленностен техникен йоккхьанцара лардаш хьалъейй Китае, цундхьа дIако йолача хана дукхагIа йола объекташ хьалъелга а цар проекташ уттаелга а шоай низаца дергда оаха, Китая новкъостал дара дахъе СССР-о хьегаш йола цхьа аттача вакха лов тхона. Цхьабакъда, проекташ оттае а, хьалъе а, оборудованеца Iалашъе а тхоай низ дIа ца кхоачача объекташта хIаьо йоацача хана а СССР-агара новкъостал ца даьхача-м дегIаш тхо.

ШоалгIа-дале, КПК ЦК-ан Китайски правительствой дикза дарагIдоаций лаьрхIад «ДоагIа дукхагIа, сихагIа, кхоч болашагIа» яха КНР-е социализм хьальяра принцип хингIа чекхъэгIйлаш, сихха йоала капитальни гIишлош объекташ чулацалле а дIа, доарцIамегIарна объекташта беррига ваз тIаболхийтарга. ДIакхо йоачча хена а мокка гIерсаш хьалъара масштабаш йоккхийва тешаш дешен хургья.

КхоалагIа-дале, укх тIеххьарча шин шера юрта бохаме стихийни катар оттар бахьан долаш хьалда халониш хьахиннай пландешна баланс хьашъехь, цундухьа Советски Союза новкъосталца хьалъеш йола объекташ кIезиг а ях, вай мехкашта юкъерча сотрудничествана дикагIа дола чаьллаш хьаде лерхI оаха». (1961-ча шера 10-ча февралехь советско-китайски переговорашт йолча хана КНР-а правительствой денега-де куаьчанчо Гу Чжо-сина дьен заявлени тIара).

ХIанз, вайга гуча тайпара, хьалхагIа шоаш дийцар «хьаьни а даь», советско-китайски бувзамаш кIезигдадар Советски Союза инициативах лийнад, укх тIеххьарча шерашка Китая халкъа боалама тIаэтта халонаш духььала из бехьан долаш а эттай, кхаш къарлу КНР-а правительство.

МоллагIа йола торгови операцеш лелар хара, Китая вIаьлла хинна а нах советски новкъостал, кха доаш бахьде гIерташ шоай хурден хьуэ хIана китайски пропагандисташ. Советски новкъосталах йола уйла хилаь йиццанийтарга тIа а кхуаш, кхыметтел советски станокаш тIарен машинаш тIарен завода маркаш дIаяьхара а яха оалуш бий Китае, Советски Союзо Китая тайпар типа оборудовани я, кхаш а меткIаьлелаш дуац. Китайцаша шоаш яьха ца Iеш, кхыметтел довзол дехьарча цепа йовзийтахе а вай хандарча внутре башхалика образеш я Советски Союза новкъостала хьалъь Чанчуньски автомобильни завод, Харбински электротехнически завод, Лоянски тракторни завод, иштта кхы дукхаш а санна йола предприятеш, кхойн белгалдаьльла дIаласехьа а дуаш цар из.

Эл-элаш кIезига дешаш ца дар хьувнаду уж гIулакхаш. Уж гIулакхаш китайски кулгалхой хьалга-юхьага а дита, белгалдаьккхаза дергдаш. Советски Союзо бехке ер цар дуьнараш шоайга гучаьлла вIашийтаьелле йолаш хилар. Цхьаь оагIорахьара, уж СССР бехке е гIерт ше дешi давеш новкъостах юпа а вэз, Китае мохкеине цIенкаштера халонаш хьахьей цо, аьлча, кхыкха оагIорахьара — Советски Союза новкъостал эффективни, лоадаме хинен, ялаш хебарея араден. Цхьабакъда, нагахьа сана вай новкъостал эффективни лоаламея ца хиларе бакъ дале, тIенкха из новкъостал юкъазарах мишта зе дела йиш а Китае экономикена?

Китайски кулгалхошта чIоагIа дезаллеенача дешашие оалийп хилча, бакъдар мичахьа да укхаза, харцдар мичахьа да? Бакъдарехь хьалъгуйш ундзара деррига а баккхдоайлаь хилар.

КПК кулгалхоша гучаьлча моттагIал леладенчехьа а, вай мехко, хьалхагIа тIаьнйце хинна делараш цIена кхоачийн а дей, хIанз а тIехь новкъостал ду Китайн 80 промышленни предприятеш хьалъе, хьалхагIа а санна шоай производственни практика дешийта СССР-е дIахьош ба КНР инженерно-технически болхлой, Iилманхой, студенташ. ДикагIа нотас дерргдар дар Советски Союзо 1960—1961-ча шерашка Китая экономически халонаш тIаэттача хана. Кхачнена кхоачам ца тилар къаьстта чIоагIа Iаьткъа КНР хиначу хена КПСС Центральни Комитетон Советски правительствой юхалург 1 миллион тонн гаргга 500 эзар тонн шекара ца даь аьлар КПК кулгалхошка. Торговни расчетех такха дезаш хинна 288 миллион сом тоаххагIа цу хане а 5 шу тIеlькхьаьнхар Советски Союзо Китайски Халкъа Республикана.

Нагахьа сана Советски Союз, китайски кулгалхой шу даргхуча тайпара, Китаяцара шийн экономически бувзамаш кIезигдара тIахьуйш лелаьле, тIахьа сена хилар уж деррига гIулакхаш денга, промышленни предприятеш хьалъяьре дIаха а новкъостал деларга, вIашии пайдена йола торговле экономически сотрудничества шерара хьаьнъелла юкъа а юла а предложенеш тедга? Цу хаттара жоп душ бац КПК кулгалхой. Цар йиш яц из жоп дала, хIана аьлча дукхадай Китая кулгалхой ба вай мехкашта юкъера сотрудничество кIезигде гIайтарнi.

«Доккхача кхоссаьлара» политика бахьенне КНР экономически дегIайоаллахо чакх ца долаш лесача хIаьрдашта шуналагIа даь а бехкаьо ер духьа КПК кулгалхоша къаьстта дукха хьалхадьенна советски специалистий дьакъехьара дий. Вай парте официальни долча документаш тIа из вон хIинзаеhьа а дукхахха дийца деле а, из юиl а ца дей-ича хилеш.

Эл-элаш йола къадараш кхоечамхиллал йоаццаш йолча КНР халкъа бIаьхни дегIабоалабора дIача новкъосталени уж [illegible]

ра уйла а еш дена цар СССР правительства Китае специалисташ ухайтарга. Из лене а коммерчески гIулакх дац, бокъонца, вешийна санна, китайски халкъа деш дола новкъостал да.

Доазол дехьара специалистий цхьан йоцъагIа мара эшаргбоацаш а ламохара говза йола шоай хадраш вошие долча социалистически мехкашка сихха дегIайаьхааш хилара а хьаьсаш а дaь, 1956-ча а, хIаьта цул тIехьагIа 1958-ча а шера Советски правительства доп оттадир вай болхлой иха цIабоалабара хьакъехьа. Цу тайпара предложени йир вай цу хана советски специалисташа цу шерашкахьа а балхаш дейи хиннача халкъа декорате кхыча мехкашка а. Специалисташ кхи эшаш ца хиларах уж предложенеш тIайицар КНР-агара дIа мел йийкхача мехкаша, хIаьта Китая правительства иха а ихьай цунъагIа шоайцига бутлага дийхар советски специалисташ.

Советски специалисташ бутилга а дехаш, китайски Iаьдалаш цуьна цхьана лоархIа телхаде дохьар царцара шоай гIулакхаш, бола бе йиш йоаца хьалаш уттадора карил.

Вай специалисташ КНР-е болайн хинна тIеххьара шераш «доккхача кхоссавалара» политикаца ийслуш эттар, хIаьта цу политиках хьахиннеф дар экономика дегIаьхара пропорцеш телхаяр, массе тайпа а технически боарамаш торкал а ца дейш карна тIера бувлар. Цу тайпарча политика тIехьале ихераие хилар бIарга ца гуш биса йиш яцар советски нах. Технически гIулакхаш ейха ма де яьлар цар китайски организацеша. Цхьабакъда, цар хьехар дIаэцайи сац вайгар. Советски специалистий рекомендацеш дIа ца эцарахи технически боарамаш китайски болхлоша техникаларахи йоккхий авараш хиннай, цхьайолча хана нах а бойбеш. Цу тайпара гIулакх хилер, масала, Санмынсяньски гидростанции хьалъеча метте, технически условеш тесса йитар бахьан долаш уллеза чухьийтар зеараш тоьнаш бера, дукхача хана дьабе йиш йола цоцабир боли. Из сеина долча бахьанех сунт хоала а я, оттлоаш цу хий эттар Синьфынцзянски ГЭС-а. Уж маьнах ааврi иначача метте яла а болбир. Кхетадеш ца дий, из дела хIана бебанха ца хетaш советски инженерашна технаьмашна Iелургболцанга. Уж духьала баьхар цу гIулакхашта, цхьабакъда, шоаш цар хьацаш сац ца хилара шоаи цIабоалабелга дела бахлар вай специалисташ.

Цу тIа а 1960-ча шера бIаьстa дена советски специалисташ дагIбаттес а доладелар китайски Iаьдалаш, КПСС Центральни Комитета, СССР правительствона уж духьала бала а гIертаи, цу гIулакхайта иха а боагIаш чIоагIа эгIаз укхар вай нах.

СССР правительствана цхьа ко дукхазе а вертагIа дахьад китайски Iаьдалашта уж деррига ле йиш йоаца харцахьа гIулакхаш, тIагIертта дийкад царгара балха шишаш доаа дьяавей советски специалисташта хьалкъага. Цхьабакъда, кхы а духхагIа безаме доаццаш Iоттарен гIулакхаш дей болхлоиша леладе далариа хилар китайски Iаьдалаша цуьна душ доне яей, «консерваторашна» аьлла, кха баьлар советски болхлоеш, массе тайпа Iоттарх е баьлар советски опытан техникан. Советски нахага цу теплаш бIаргхоебилга сацделар, тIа-тIа дукхагIа хулар цар шоаи хIанашта чулехаш а иштта кхалдарах леладеш а моттагIаш. ГIулакхаш иштта хилча шоай специалистий цIабехалга мара кхи де хIама дацар эттача хьалах.

ХIанз, кхи совгIа а дукха бакъдараш дайзача хана, дикза лета йиш йолеш да СССР-ацара шоай гIулакхий телхаде китайски кулгалхой болабенна долча 1959-ча шерал тIехьагIа царна дукхагIа кийнер. специалисташ шоаш а бохийт, КПСС-ацарча къовсама пайда эца йиш йолаш царех доаш долаш дар, аьлча.

Специалистий цIабайкхачу тIехьагIа советско-китайски доттагIал чIоагIдара пайдена хургдолча оагIорахьа из гIулакх юкъестаде гIийртай Советски правительства. 1960-ча шера ноябре КПСС Центральни Комитето тIа а далла, вошал долча партий Московски совещане китайски кулгалхоша официальни йолчалла деча хана нов. А. И. Микояна дIакхайкадир нагахьа санна Китая безаьне советски специалисташ цIабдай а бале, нагахьа санна лерттIа бацх бара эшаш йола хьовлаш хьалъерг а хуле, тIаьнкха уж кхиче да уж КНР-е дIабехийта, аьнна. Из дийцар нов. Н. С. Хрущева а Чжоу Эн-лайга КПСС XXII съезде хиннача КПК делегаце кхача чакхдешар де цхьаьнъа деча хана. КПСС-ан КПК-ан делегацеш шин оагIорахьа вIашагIаьхийтача а (1964-ча шера июле) 1963-ча шера 29-ча ноябре хиннача КПСС ЦК письмо тIа а китайски кулгалхошка юкъа а официальни дIахьайдиар. Нагахьа сана вай специалистий технически новкъостал эшаш уж бале, Советски правительство кийча я КНР-е специалисташ дIахьовзабарах долча дешагга хьажа, аьнна. Китайски кулгалхоша цхьана тайпара а жоп далавар цу оррагача предложенешта, хIаьта а шоай цIена долгача гIулакхашта цунах пайда эцар духьа цар дIахо а хьалхьеле-м цар советски специалистех дола дош. Уж-м кхыметтел вай специалисташ цIабехарна дешка гIерт боахама пландашка юкъадаьхар а, капитальни гIишлой объем чухадьа акхар а, хIаьта иштта халкъа боахама тайп-тайпарча доакъошка хьахинна халонаш а.

Цхьабакъда, цкъа-дале, массанена а хоаш да КНР-е экономически халонаш советски специалисташ вIаьла цIа а баьхалге, «доккхача кхоссавалара» кхерамера эксперименташ бахьанне хиналга. ХIаьта, шоалагIа-дале, советски специалисташ е вIаьла ца хинна, е геттара кIезига хилла доаккъош да эттара дукхагIа халонаш эттараш.

Советски специалисташ цхьаьа цIабоалабир мишта Iаткъа йиш я, масала, кIора, меттIаьгга, хьуна, ейгача промышленностен юрта боахамен кхыча доакъой балла, нагахьа санна 1960-ча шера болх беш хинна специалисташ укх боараме мара хиннабеце: кIора промышленносте — шиъ, гос-хозяйствий целинни лаьттайи министерстве — кхоъ, юрта хьун боахама министерства системе — цхьаьнца специалист? ХIаьта а эттара дукхагIа халонаш эттараш дурраза уж доакъош да промышленносте а, къаьстта юрта боахаме а.

Шоай парте, шоай халкъ дуьнен общественность харцахьа кхетаделга китайски кулгалхоша дита деза а китайски халкъ хьалача хьал тIа оттара бокъонца долча бахьанех бакъдар дIаьлла дийза а ха хьаьтта йоацалий-теш?

Бокъонца дола бахьанаш да экономически политика дагахе объективни закономерностий КПК кулгалхоша теркал ца яр.

Сецца дашка йиш я КПК кулгалхоша хьегача яьлл шерагара шерага СССР-ан Китаян юкъера экономически сотрудничество а культуран гIулакхаш вIаши довзийтара а общественни организацеи а даьккхера бувзамаш а чулахьа дуллаш хилар, хIаьта цуна цхьана инсинуацеш советски халкъах юхца меттIаьлевлаши сихлуш хилар а? Цхьан хIамайна мара йиш яца дашка: кхе парте а тека шоай халкъ, Советски Союзах дIаходдале гIерт китайски кулгалхой, СССР-ан КНР-ан юкъера гIулакхаш дегIадоадаргара хьалъехьа Советски Союзо хьахкаха хьарамле а йоацаш белача новкъаьллей предложенеш доле бакъдар шоай халкъа дIахьар кхер уж, тIаккха Iолатарга вай парте, советски халкъа ейд доале гIертаьш йир цел дуьца бIехаш меттIаьлеш. Вай мехкаша сотрудничество лелаеш хилча КПК кулгалхой Китае а дIаккхачар кхер Сталина культ личносте дадаль ле йиш йоца эца доккхаьа дIалелахха бола XX съезда хинеи цIена шух (ТIоараш тох).

Оаша хайтта Пленуме дIаелаше дергдоацаш лерхI шотайски оагIон бехка советско-китайски довзойех нах тIаь бувлай хилар а. КПСС-ан Советски правительствой документаш тIа из хIаналелх а дийнад. Советски довзонал тIехбувлара 1962 — 1963 шерашка дашеш кулаш хиннаб, цхьаза бIехача провокаце формехьа а даьд из.

Цуе къаьст-къаьстача участкашка СССР-ан КНР-ан юкъерча довзон така цIенна къоастадара консультацеш яра хьакъехьа инициативе йоагIар Советски правительства. Вай из ду СССР-ан КНР-ан юкъе цхьаккха а территориальни дов ца хилар тIара, советско-китайски довзув исторически хьаккина хилар тIара, из довзо доргдоацача метте, довзом гIулакх къахьогое цIенделга мара дуьлар ца хилар тIара.

Советско-китайски доттагIлех лардаш йола а ец, низа мехка а довзом арахье а геттара хьалъа антисоветски пропаганда дIашегIелладда КПК кулгалхоша. Советски нахара Iоттарах ец, советски халкъах бIеха метгIаьленаш йолча меттIаьленаш статьяш хьаллаша да китайски газеташ. КНР правительства цхьан заявлене тIа СССР-а низоггIе духьала къовсам лоаттабар дуьхе тIеха шийлан дIасалелара. социализмана духьала къовсам лоаттабар дуьхе империализмах дIаккхетара политика я, яхаш шийх Советски Союза арахьара политика.

Вай доттагIашта дайн ца йиш, кхыметтел вай мостагIашта а шоара бIарга а гуш юкъара дуча чекдалалалень меттIаьлеш ши а уж деррига кабараш. Уж аьль дайна оамеш чIоагIа эгIаз а бола эттара тотт беррига советски коммунисташа, беррига советски нахa. МеттIаьлеш юкъаракхье-м дIалелахдейта шоай бIеха гIулакх. ХьалхагIа а санна, ленински новкъа дIагIерта Советски Союз.

V.

КПК КУЛГАЛХОЙ КПСС ПРОГРАММАХ ГIЕРТАР

Новкъостий! Укх тIеххьарча хана КПК кулгалхоша шоай полемигана юкъедоалаьа Советски Союзей кхыч социалистически мехкийн чурча дегIадахара дешаш а.

Эттара чIоагIагIа гIерт уж КПСС Программах.

Массанена а хоаш да, вай парте Программа хIаллара эттара лоархIамегIарен документах цаI хилар, СССР-ан вежарашка долча мехкашкех Iилмен коммунизма теори чакхъаьккхара лярда тIа керда общество хьалъяра практика йоаккхача кIоаргалла а низаца а цу тIа хьажаяна хилар. Из дабалла а дIазлаьхьа бехьаьэ йиш йоацийне а, ше КПСС Программах духьарашна вай парте. Программа «хIанз а империализмай капитализмай доалла кIал долча халкъий революцешта духьала»

(ДIахоадар 3-ча оагIо тIа).

КПСС ЦК ПЛЕНУМЕ НОВКЪОСТА М. А. СУСЛОВА ЯЬ ДОКЛАД

(ДӀахьедар. Долалур 1-чу 2-чу агӀош тӀа).

ерзаяь я», «хӀара социализма накъе тӀа дахьнача халкъашна революцешн чаккхъяллаца дӀакхьара дукхьала ерзаяь я», цхьметтел «капитализм йолчу йитарен цуна реставраци ярая тӀаерзаяь я» (1963 шера 6 сентябре араьлина «Жэньминь жибао» ахача газетен «Хунци» ахача журнален статья) ахача Ӏовдалчеш аккачеш метиӀаьлоцна дӀаяхьачай китайски пропаганда.

КПСС Программана дукхьалбаьлла китайски кулгалхой гӀерт кагийбуржуазин социализмаца, анархизмаца, Ӏилмана дукхьалерча кхыча теченешца дукхачу хана цаьа къовсам лоаттабьчул тӀехьагӀа, юккера а болхлой боламе йоттало йьккхача пролетарски социализма теори практикан лоархӀам лохбе. КПК кулгалхоша — цар цуьна мукӀарло дой а ца дой а — кагийбуржуазин социализмана хийттараш юха дийцу, хӀаьта цу позицешкара критика е гӀерт уж керда общество хьалъяра дуьнен халкъашта юкъерча опыта.

Китайски кулгалхой КПСС-ах гӀерт цо халкъа хьал-торо лакхъяра тӀаберзабаь бола жиъ леладендаь. Цар йоах, советски нахa вахар тоалдар «буржуазегахьа товжар» да, йоах цар, материальни стимулироване принципо, парна хетачох, «нах шоаьшта йола гӀойла лехa баларга, йоахкхалур яккха, рузкъа вӀашагӀтоха гӀертарга, буржуазин индивидуализм дегӀаярга, социалистически экономина зе дарга...» хӀаьта кхьметтел из йохаярга а кхочаву» (1963 шера 26 декабре араьллина «Жэньминь жибао»).

Сега вахара вешаш дола хӀамаш, социалистически общества принципаши идеалаши вӀалла а теркалъеш ца хилар деший цӀогӀаца кхайкадеча цу дешай мила?

Хьеш ха, доагӀар социалистически хьесапе къахьегамга хьежжа далара принципа, общественни производство дегӀайоалларца болхлой материальни хьашт хилара принципа В. И. Ленина мел бокхз лоархӀам баьб. Цо хьийхад, керда общество хьалъе дукхьал энтузиазма тӀа ца е ваш, сийлахь-боккхача революционни хаккелача энтузиазма новкъосталца, хӀаране шийна хьашта тӀа, хӀаране бехам тӀабахийтарца, бокхама расчета тӀа йохаш.

Китайски кулгалхой къаьстта чӀогӀа гӀерт коммунизмага йодача социалистически общества политически организаце дешаш КПСС Программо яьча выводеш. Цар йоах, деррига халкъа юкъарча паччахьалкхени деррига халкъа партеи хьакъехьара КПСС Программа положенеш паччахьалкхен хьакъехьара марксистско-ленински хьехам дукха хӀана ца яшаш буржуазни теорица хувцилга да, болхлой классагара гера Ӏовшилга да.

Китайски кулгалхой хьметтел социализма мехкашкарча реальни процессашта анализ е гӀертац, цар лоаьлю мичча бесса хьийца а харцахьа кхетавеш а йола марксизма-ленинизма классикий произведенеш тӀара цитаташ. Дуьнен халкъашта юкъера коммунистически болам марксизма-ленинизма классикаш къовстадаь дукха ка йолча дешашта каритеоретически дискуссей наькъа тӀа баккха гӀерт уж.

Цу тайпарча дешаех цаӀ да пролетарски диктатура хьакъехьа цар дуьца догматически лаьарш. Китайски кулгалхой къарлу, пролетарната диктатура йитанза ерзаьяца «коммунистически обществе лакхерча фазага довлалда» ахаш. Из дуьцаш цар белгалйоах «капиталистически коммунистически обществана юкъе хьалхарьяр шоллагӀчуига йола революционни ха ул. яхаш йола К. Маркса цитата. Цу хенага хьежжа а цхьа политически переходни ха а, хӀаьта цу хенара паччахьалкхе пролетарната революционни диктатура мара кхы тайпа хила йиш а яц» (К. Маркс Ф. Энгельси, Соч., 2-гӀа издани, т. 19, агӀ. 27).

Маркса юкхьаьша дешэ хьалеча хьесапашта юкъера оьлаьь хьалхакха из цитата а КПСС Программана «критика» еча теоретически базана метте уж пайда хьа гӀертар а.

Цхьабакъда Маркса ахар дӀаоздӀа а ца баьлш, китайски кулгалхоша цхьаннахьа а боллабац Маркса цу балха тӀара. Готски программах дуьцаш йолча моттигера дӀахора ла муг: «Цхьабакъда, программа хьюиц е цу тӀеххьарчунга а (ваьшта — аьнча пролетарната диктатурага. — М. С.), е коммунистически обществе хургдолча паччахьалкхен а». Нагахьа сана китайски теоретикий логикана тӀехьоттаа, тӀаккха из тайпа уйла баьхьа долаш Маркс антимарксист ца хьоьна дӀакхайкае воагӀа. Бакъдолар аьнча, китайски теоретикаша, Маркса идеши ларде дуьцу шоаш а ахаш, дуьцу: «пролетарната диктатура дӀаяллар паччахьалкхе дӀаяллар а де». ХӀаьта Маркса дуьцу «коммунистически общества паччахьалкхех», цу хана пролетарната диктатура йолаш долчуча.

Долча бесса аьлча капитализмагара коммунизмага доалара хеннай дуьнача хӀана Маркса дагарьяр коммунизма хьалхара фаза — социализм а.

Китайски дешелашта, бакъдар эгӀча лоаьеаш да, коммунизма шин фазах, пролетарната диктатура де лерхӀар социализм — коммунизма хьалхара фаза хьалъелга а доьлаш йола переходни хенара паччахьалкхе хилерах Марксеи Энгельсеи дукхаза а дийцараш. В. И. Ленина, общественно социалистически наькъаца арганьякха хувцар дукха дукхача хена а чӀагӀерта а къовсам лоаттабенза барг ца хилар белгала а доакхаш цадаьд, «пролетарната диктатура бӀарчача таьнах, капитализмагара социализмага довлара ха я хиларах тарра». (Соч., т. 29, агӀ. 358).

Ленина белгалъяьккха из положени фуннагӀа даь а хьоаха ца е гӀерт пекински теоретикаш. ХӀаьта цо яьхад пролетарната диктатура яш «социализм бокъонца хьаьхь яккхар а чӀогӀдар а дукхьа» (т. 29, агӀ. 351), капиталистически отношенеш юхаоттадара кхерам дӀабалар «пролетарната дӀалдар» да (т. 33, агӀ. 78).

Дош миша утталадаь Владимир Ильич Ленина.

Вахаро дикка бакъду ленински положенеш нийса хилар. Нагахьа сана бокъонца бакъдар хер дезаш китайски кулгалхой хиннабаларе, царга йиш яр хӀара дешна хьадоагӀача вай вахара практика яь, советски общества экономически базаеи социальни структуреи мишта хувцадинай хьажа. Пролетарната диктатура хоархӀамегӀара декхар лаьрхӀад Ленина тӀера кхайса эксплуататорски классаш тоӀаелгах. СССР-ера социалистически общество, хоьш ма дарре, доттагӀал долча классей — болхлоеи ахархоеи халкъа интеллигенце социальни группаяй латта дукха ха я. Уж вӀашагӀйийзай балангара хьаштеш цаӀаш хилаьо, марксистско-ленински идеологе, хьекъашка латта декхар цаӀ хиларо — коммунизм хьалъелга.

Диктатура хьаьна дукьаьа чакхъяха йоах хӀаьта китайски теоретикаша? Сенна тӀаьут цар гӀулакх, мишта кхетаде дезаш да, мелла чухь «классови къовсама политика» лелае, ахаш КПСС-га цар дӀадехар?

Вайна хов, социализм хьалъеча толамаш дукхагӀа ме доах классови къовсам бинъ ца белча йиш яц ахача Сталина араьянна теори сенга кхоачавир. Из теори, хоьш ма дарре, социалистически законность чӀогӀагӀча тайпара телхаар бакъдалга хилар. КПСС ца гӀулакх дӀа а даьккхад, хӀаьта цу тайпара хӀама кхы цӀаккха юха а хулийтаргдац. Цо лела а, яьй, дӀахо лела а ерга болхлой классаш ахархой цхьогӀо чӀогӀдара, деррига къахьегамхой коммунизм хьалъерий цхьа коллектив а яь вӀашагӀтохара политика. (ТӀоврашъ тох).

Деррига халкъа юкъарча паччахьалкхени деррига халкъа партеи ядеш — кабинете хайна вагӀаш яьча уйлаех хьаххияр дац, уж вахаро хьахиийта а СССР-ера социалистически общественни отношенеш чӀогӀа дегӀаьхна хилар хьакьохкаш а а СССР-ера эксплуататорски классаш дӀайьха дукха ха хиларца дувзаденна. Советски паччахьалкхе, тӀера кхайса классаш тоӀаеш йола орган хиннатара дӀа а яьнна, такха деррига халкъа хьашташ лоӀами кхочашдеш я, хӀаьта болхлой класса парти деррига халкъа парти а лиина дӀаэттай.

Шийн кулгалдара гӀулакх йиззина хьалхаи социализм котьваьчул тӀехьагӀа пролетарната диктатурага гӀоале чекхдахац хӀана болхлой классо. Болхлой класс эггара хьалха латта класс йолаш юс коммунизм хьалъеча хьалхешха а. Из хьалха латташ хилар къоастаду цуьн экономически гӀулакхаша, социалистически доалаьйен лаххагӀа йолча формаца юкъарчал доацилаш юкъеннала из хиларо сайна, мишта яттаж шераьшка классни къовсам лоаттабеш, революционни опыта кхедаь денал цуй хиларо а.

КПСС Программа уж ерга положенеш ахкха теоретически лоархӀаш хиний Ӏаш. Цар тӀа белгалдаьб вай парто практически хинъ, общества гӀулакхашта доал деча деррига халкъ юкъаеза, коммунизм хьалъеча цуй хьакар лакхдара, социалистически демократе шорьяра тӀаерзаьв йола цуй политика. ХӀаьта китайски кулгалхоша харцахьдоах В. И. Ленина васьет: «Демократи йоацаш социализм хила йиш яц...» (Соч., т. 23, агӀ. 62). Хьахаме да, КПК ЦК-ас 1963 шера 14 июне яздаьча каьнхо тӀа а китайски кулгалхоша дахьа кхьача хьаинъяьлабкъ а социалистически демократе хьалъехьа, коммунизмана дукхагӀа гарта ца гӀорт из дегӀакхуванза юрг ца хилара хьанъехьа хьмметтел хьалайш а хӀама ца хилар.

Дош марксистско-ленински оттадарца юкъе цхьаьнне хӀама лаьдр дий капитализмагара коммунизмага кхачалдай йола деррига наькъа тӀа дезаш дара методашта, ваь Ӏотаӏабара методашта КПК кулгалхоша кхаллийца яр?

Помещикаштеи капиталисташтеи революционни ниэ тӀа ца бахьача пролетариат котьяргӀ ца хилар белгал а доалаш, В. И. Ленина цуйнга хьайнав дӀаьлдаь, революционни ниэ бедах ше хилахле аргйоацаш вайомин йола революционни ниэ да дегӀаьккха алхха белгаладарца хилийша, алхха белгаладарен къаьстта шоай тайпара хьаьдеш долаш долча хӀана, цхьабакъда, цу революцешн дукха вӀогӀаргаге йола, массазара свойствеш ноьталонаш ахара хьали пролетарски ахамаш вӀашагӀтохилга, къахьегамхой вӀашагӀтохилга хиина а хургдоаш а колдашехьа» (Соч., т. 29, агӀ. 70).

Китайски теоретикаша йоах: «Марксизм-ленинизма кӀезиг-дукха а йоаваш барашта хоаш да. «деррига халкъа юкъара паччахьалкхе» оалаш яр керда хӀама ца хилар. Буржуазе дикалаша буржуазни паччахьалкхенах массаза а оал «деррига халкъа паччахьалкхе» е «халкъа Ӏаьдала паччахьалкхе» аьле.

Дуьша хабар дац къамаьла локкхалах! Цу тайпара логика хьалъийнача, паргӀато, нийсхо, вошал, демократи ахараш сайна йола лозунгаш дита дезаргдар коммунистий, хӀана аьлча уж лозунгаш буржуазин революце арадахарах я, хӀаьта цул тӀехьагӀа Ӏаьдала керте эттача буржуазе харцахьлахарахи довстамдахарахи я. ХӀаьта вайна хетар кхыча тайпара да, вай ах. хьалхагӀа шоай хиина маӀан цу лозунгашта юхадела а уж чакхдаха а деза, хӀаьта из дулургдац социализма коммунизмай наькъаш тӀа мара.

Цу тайпара латт деррига халкъа юкъара паччахьалкхе кхетара гӀулакх а.

Цу тайпарча паччахьалкхен хьакъехьа Лассала дийцача хана а империализма идеологаша тахан дуьцача хана, марксисташа бакъйоах, цар теори — Ӏехадельга. ХӀаьта из ахача хана юкъар-м классови общества хьалашкара деррига халкъа юкъара паччахьалкхе ма йий, цхьабакъда, цу тайпара паччахьалкхе хила йиш ма шоайла моастагӀаш долча классашта йийхьача обществе. Кхы тайпа да гӀулакх мехка чухь социализм хьалъйра йола шийн исторически масси кхочашъяь яьнача пролетарната диктатурах хьахиина паччахьалкхе. Цу тайпарча паччахьалкхенах кхыча тайпара хӀама хила йиш я а ш, деррига халкъа хьашташ лоӀами кхочашдеш йола орган мара.

Кулгалдара дакъа болхлой классага дусаш йолча деррига халкъа юкъарча советски паччахьалкхено дӀалоьу пролетарната диктатура паччахьалкхено дӀадоладаь хиина гӀулакх. Цо тешшаме кхочашду дуьнен халкъашта юкъерча болхлой класса хьалхешкара, дуьнен тӀерча деррига халкъашта хьалхашкара интернациональни декхар. Деррига халкъа юкъарча паччахьалкхено лерратӀа къовсам лоаттабу империализмана дукьала, тешшаме Ӏалашъю мехка оборона, еррига социалистически лагерь лоралра гӀулакха юкъе шийгара дакъа лоаш, дегӀакхува социалистически мехкашцара вежарашха йола барт-цхьоагӀо.

Китайски кулгалхоша полемике нийса эшаш йолча методашта белгалдоалаш да. Белгаларча исторически хьалашка пролетарната диктатурах деррига халкъа юкъара паччахьалкхе хулаш хилара хьакъехьа КПСС Программо яь вывод цар харцахьа а йоахаш социализм хьалъеча хана пролетарната диктатура дӀакхоссар сайна лоархӀаш хилар. Кхьметтел КПСС-е «геттара юстара кхоссай марксизма-ленинизма квинтэссенци — пролетарната диктатурах бола марксизма-ленинизма хьехам» ахача а дӀакхайкаб китайски теоретикаш.

БӀеха, кӀал кӀийле йоацаш дола ларцдар! КПСС Программа тӀа кӀай чу тӀа гӀодла Ӏаьржачуница дӀаяздаь да: «СССР опыто хьахьекхад, халкъаш социализмага кхача йиш яц социалистически революцеи пролетарната диктатура чакхъяьккхаргеи гӀоалла мара».

Долча бесса дешага хьежа шоашта хало ца а еш, цу тайпара китайски кулгалхой гӀерт вай мехка болхлой класса Коммунистически партех деррига халкъа партеи хилара хьакъехьа КПСС Программо яь вывод а харцахьа я але. Из вывод цар лоархӀ «пролетариат организацешни моральни гӀулакхашта йохара» сайна а хьмметтел «капитализм юхаоттар дукха деш дола гӀулакх» сайна а.

Коммунизм хьалъяра керте латта парти ахача хьесапо шоаш бехке яр нийса хилар хьахьохкара йиш хӀама долий-тешш китайски кулгалхой? Из хьттехьа а дац! Китайски кулгалхоша ишта дӀа, цхьаккха логика а аргументаци а йоацаш паччахьалкхен хьакъехьарча дешах хеттах из дош. Нагахьа сана, йоах, коммунизм йиза котьяллалца паччахьалкхе деррига халкъа юкъара хила йиш йоацаш але, тӀаккха деррига халкъа парти а яц хила йиш. Из а-кх ерига а аргументаци!

Ше йоацаш кхача класса диктатура чакхъяьккха йиш йоацаш йолча болхлой класса парти формаци а маӀана а шийн классови пролетарски амалеха юс социализм йиза котьяллалца йолча хана. Из — дуьца ца дезаш цӀена бакъдар.

Цхьабакъда, цу тайпара дуьца ца дезаш да, общества классови структуре хувцаш дола хувцамаш политически организаци хилара тарра, партега а кхочаш хилар. КПСС шийн Программа тӀа белгалдаьккхад, коммунизм йиза котьяллалца йолча хана болхлой класс кулгалдеш бола советски общества низ а болаш бусаргхилар. Шерра коммунизм хьалъеча хана а парти коммунистически идеалаш, болхлой классо лерхӀараш, цул оьлангара хьаштал леладеш яр йолаш юс. Из дуьцаш цхьана деррига халкъа парти хул. Из цхьабарашта субъективно ларах хулаш а доацаш, болхлой классо лерхӀараши идеалаши еррига классаша а социализм хьалъеча халкъа массе тайпаша а лерхӀараш цар идеалаш а хиина дӀаэттандаь хулаш да.

Пролетарната диктатура исторически кхелий хьакъехьарча, Советски Союзерча паччахьалкхени болхлой класса партеи характера хьакъехьарча КПСС Программа выводеш гӀерташ болча китайски теоретикаша, теркалдац общественни вахарера керда хӀамаш. царна вӀалла бӀаргагӀо а яц КПСС Программа керда выводаши положенеши дагадоаххарах яь а йоацаш, вахара юкъе дена даьхна хӀамаш хьахьоккхаш хилар. КПСС XX-чоу XXII-чоу съездий наькъах гӀерташ бола уж коммунизм хьалъе вай парте, вай халкъа бокъо хилара шек доакхача дӀахкаьчаб шоай къамаьлаша.

Социализм хьалдаь хьача общество шерра коммунизм хьалъяра ялар — исторически законе боармера а объективно хилийта аргйоаца а процесс. Кхоачаьнде ха хьатӀаккхаьча, вахаро из хьалхашка оттадаь декхар да из советски халкъа. Из практически кхочашдара эшаш мел йола экономически, политически, кхыйола торонаш йолаш да вай. Уж хьахиннад социалистически строй котъялар бахьан долаш. Цу процесса новкъарле яр — социальни прогресс юхасоцае гӀортар хургдар. Вахаро икъа сенна дукхаза а бакъдеш хьахьехкад, исторически хилийза аргйоацача общество дегӀаахара этапеш юкъе а котйш тӀехьхувсавала гӀертар сайна, мишта общество дегӀаухилга юхасоцае, лаьгӀе гӀертар а цхьатарра йорта бовъаши зуламеи хилар.

Соь хоачбаларах шоаш шоашта дукхьала мишта баьлхаб ца ца луш, фракционни къовсамо, селлара чӀогӀа бӀаргаса доадаь гучох, Пекинербарий. Массеи шу мара мичад «бокхе гӀа баккхарех» «халкъа коммунаш» ниъ шийн дӀакхайкабеш КПК ЦК яьаь: «Гучох, вай мехка коммунизм чакхйоаккхала хӀана цхьа гамаре хӀама дац» (1958 ш. 29 августера КПК ЦК решенеш). Долче, цу хана китайски кулгалхоша лоархӀар, шоай мехка коммунизм хьалъяра довлара йиза торонаш хилар. Китай хӀаьта социализм хьалъе йолалуш мара хиннайоацашехьа а. ХӀаьта хӀаьна цар шекон тӀа доакх йиза а хьадда а социализм котъяьнача СССР-е коммунизм хьалъелга.

БӀарга ца го мишта йиш я, социализм хьалъеь яьнача мехкашка коммунизм хьалъяр деррига социалистически мехкий халкъий, хӀанзарча деррига революционни низий къаьштаьша мах яххара хилар? Кхетадеш деший, хьаха беза тӀаозаш бола социализма хьокхама низ цо Ӏалашмате чӀогӀа совбоахкаш хилар, социалистически лагера экономически обороника низ лакибеш хилар, социализм хьалъяр дукха къамий лоӀами машари бахьан долаш, империализмана дукхьала къовсам лоаттабеш долча деррига халкъашта деш дола реальни экономически, технически, культурни, кхыдола новкъостал а гӀо а шердара тӀа-тӀа дукхагӀа ахьтувъ бола торонаш хьахулийташ хилар.

Харц мишта де йиш я, эггара хьалха а баьнна коммунизмага бодача мехко еррига дуьнен социалистически система коммунизмага йодалга аттача доккхаш а сихдеш а хилар, хӀана аьлча цу мехкий халкъашйи хьалхагӀа доацаш хиина наькъаш деррига ахашашта доккхаш лаьттандаь, уж наькъаш нийса хилари ца хилари цар шоай опытаца тохкандаь, халонаш хьагучайоахандаь, уж дӀайоаларгйола средствеш царна хорайоагӀандаь, коммунизм хьалъяра дикагӀа йола формаши методаши хьахержандаь. Дукхьал из тайпа цикъ ба вай нийса лоархӀар, хӀана аьлча цу наькъаца долхаш, социалистически содружества кхьогӀон низи чӀогӀбеш, коммунистически идеалаш вахара чакхйоаккаш хилча мара деррига гӀо-новкъостал дуллургдац социализма мехкий халкъашка империализмана дукхьала лоаттабеча къахьегамхой къовсама.

Китайски кулгалхой вай партех гӀерт, коммунизм хьалъяра план цо Ӏилманца ларда а йолаш оттаьяндаь, коммунизма материально-технически база хьейра дехкар цо деррига советски халкъа творчески гӀулакхий кхьмоттиге оттадаьндаь, мехка беррига къахьегамхой вахара материальни культурний боарам лакхбара йовкхо яьдаь. Из белгала яха а тамашийна а хӀама да. Гучох, социализмаи коммунизмаи хьакъехьара китайски кулгалхой кхетам, цар керда общество хьалъяра практика геттара гаьна а Ӏилман коммунизмах йола марксистско-ленински теорена. Е. Маркса а, е Ленина а кхьметтел йьоаздаь коралоагӀергдац вайна, социализм хьалъяра оьлангара дешаш, дӀахьалхашкахьа дахара йола социально-экономически дуловнии торонаш вӀашийӀехьаьдара боарма лоархӀам ца а беш, къахьегамхой материально хьал-торо лакхъяра декхар харцахьа а доалаш, «скачокийн» кавалерийски атакийн методаш къестаде мегаргда аьнна.

ХӀаьта нагахьа сана «массанена дола бакъдар» а лоархӀаш шоай практика вайх хьоархе китайски кулгалхой гӀерте, нагахьа сана «образец» а лоархӀаш вайна качйолае цар безам бар низаш делта хьаллоаттадеш, демократена доазув оттадеш, культ личность чӀогӀлуш, къахьегамхой йовкхо елга тӀехьашка теттеш йола общество але, тӀаккха вай дукхьал дӀаяргда: цу тайпара «массанена дола бакъдар» цу тайпара «образец» советски халкъа мегаш яц, хӀаьта мишта мара кхычи халкъашта а уж мегарг ца хиларах вай дог тийша а да.

Коммунистически болам лерхӀар хила а хиннад, дӀахо хург а да деррига халкъашта машар, къахьегам, паргӀато, нийсхо, вошал, ирс доккхаш бола социализм, коммунизм хьалъелга. Вай доьх Ӏилман коммунизма теорени практикаи тӀехьа, вай долха а доьл, гӀорг а да Маркса, Энгельса, Ленина хьахьахьача некъе. (ТӀоврашъ тох).

Советско-китайски доттагӀал бувдоахаш бола кхераме никъ лаьцаб китайски кулгалхоша. ХӀаьта цудула цар гӀоалтера гӀулакхаш вай лахьда карпахае а лоархӀ. ХӀанз китайски кулгалхоша лаьца позицешь ноча вагӀоргхьара Ӏитта еррига социалистически лагерни коммунистически болами. Цар цу тайпара доккха зе ду Китайна шийна а.

ХӀаьта КПСС-ан «Советски Союзаи аьлча, вай, марксизма-ленинизма принципашта тешаме а долаш, гӀоал ца долаш кхочашдергда вай интернациональни декхар, вай 'ца а даьа. дӀахо дарг а да советско-китайски гӀулакхаш вӀашагӀехьадахара, вай халкъий доттагӀал чӀогӀдара тӀадерзадаь, дикка дарг мел дешча гӀулакхаш.

Советски Союза Коммунистически парти дӀахо йодача хана а гӀертаргйа гӀулакхаш тӀаде, Китая Коммунистически партеца КПСС доттагӀал чӀогӀдара. Вай парти кӀоаргга дог тийша а из доттагӀал долийш а, дегӀахулаш а, чӀогӀлуш а дӀагӀоргхилар. (ТӀоврашъ тох).

VI.

ДУНЕН КОММУНИСТИЧЕСКИ БОЛАМА БАРТ БОХАБЕ КИТАЙСКИ КУЛГАЛХОША ЛЕЛАДУ ГӀУЛАКХАШ

Укх тӀеххьарча хана чӀогӀа сизденнад деррига дуьнен коммунистически болама а хӀаьта мишта цхьайолча марксистско-ленински партей а барт эгӀабара тӀеххьадбaь бола китайски кулгалхой подрывной гӀулакхаш. Из барт эгӀабара гӀулакх гучаьнна деш да, шоррача фронтах дарж латт, къаьстта вренева, шаьрденна, шийн проемашка далача шийца нийсде кхы доацаш дӀа а эттад. Дуьнен коммунистически болама мугӀарашта юкъе КПК кулгалхоша йоаьль полемика вежарашха йолча партешта дукхьалча политически къовсамо тера а даь дӀаоттадаьб цар шоаш.

Дуьнен коммунистически болама ленински цхьоагӀонна дукхьалара шоай подрывной болх, хетаргахьа, чакхбаллалца дӀабаьа лаьрхӀад китайски кулгалхоша. Укх тӀеххьарча декошка цар гучахьа хьакхайкаьдир барт эгӀар «хилаза дергдоацаш» эттад аьнна. Кхача дешашта аьлча дуьнен халкъашта юкъарча коммунистически болама хьакъехьа дукхача шерашка шоаш хайнай хиина шоашта бокъонца дегалаьттарши диза хьагучадаьхад цар хӀанз.

Шоай фракционни къовсам китайски кулгалхой цхьайолча марксистско-ленински партешка гӀулакхаш доладеш. «Йоацараш я» ахаш уж шоашкара дӀакхайкадеш, шоаш хьаьча раскольнически группаш «партеш» я ахаш гаьна баьхаб. Цар массанена а хозаш хьахкхайкадаьд цхьадолча мехкашка марксистско-ленински партешца къовсам лоаттабара шоаш хьаьь фракционни раскольнически группаш хьалоаш шоаш аьнна. Цу тайпара, КПК кулгалхоша гучахьа шоашта тӀаийцаб цу еррига группашка беча бӀехача балхах цар вежарашха йолча партешта дукхьала лоаттабеча къовсаман бола бехктокхам.

КПК кулгалхой хьаь гӀерт шоаш кулгалдаш хургйола шийн тайпара дуьнен халкъий бола сайна йола хӀама, цуьна лоаттабеча къовсама гӀоа хьаха дуьнен коммунистически болам ца лургхьала а отташ.

Китайски кулгалхоша дуьнен халкъашта юкъарча демократически объединенешка чӀогӀа хьабаь барт эгӀабара бола, ахархой организацеи хилара, дуьнен тайпарча невкъе районни прогрессивни, демократически низашта юкъера бувзамаш дехкадара никъ гучахьа хьалбаьлла.

Цу тайпара, китайски кулгалхой юкъ-юкъе хӀама а кхоталаяреш цхьогӀо хилара фракционни лоаьадоаш а, гӀулакхага дейача цар практически мел дераш дуьнен халкъашта юкъара коммунистически болам мелбара, из бохабара тӀаьхьаьдаь да. Китайски кулгалхой политикен болхи тахан дуьнен коммунистически болама цхьоагӀонна бола кертера кхерам ба.

Цу хьакъехьа лархӀа доагӀа хӀанза да КПК ЦК органаш йолча «Жэньминь жибао» ахача газета тӀеи «Хунци» ахача журнала тӀеи КПСС-а, деррига дуьнен коммунистически болама дукхьала ерзаяь йола, шийн тайпара йола болхлой класса революционни болама барт эгӀабара платформа хула укх шера 4 феврале араьлла фракционна статьяш.

Статья тӀа китайски кулгалхоша йоах, «кхоттадалар — къовсам е кхьметтел барт эгӀар — керда дола ларар тӀа нерах кхетадалар» ахача формулех дегӀабоагӀа коммунистически болам. Из шерр дов диалектика законаш дуьу цар. Бакъда хӀара марксиста-ленинизма кхетаду мита йола «диалектика» барт эгӀабара шоай политика псевдотеоретически дуьцаршца нерлача тайпара къайлаяхьа гӀертилга мара хӀама доацилга.

Хьанга оалалургда тахан барт эгӀанза баргбац?» Цухьала марксизмах-ленинизмах, пролетарски интернационализма принципех ше дӀакъаста безам болбоа. ХӀаьта дуьнен халкъашта юкъерча болхлой класса сийлахьдоккхача гӀулакха хьаштеш деш долаш мел воачоо гаьш хӀаькьарча коммунистически болама барт эгӀанза барг ца хилара цхьаккха тайпа объективни бахьанаш. Цу а къовсама йӀаккхача оппетица тӀехка йола болхлой классаши социализма гӀулакхаш Ӏалашъйте йоккхий котталонаш хьаь а дукхача хана чӀогӀа сай даь а йола политически ниэ.

Сенга кхачаваргдац хӀанзарча хьайлайта дуьнен коммунистически болама барт эгӀабаро? Кхетадеш да империалисташта дукхьадарча дуьнен фронта партеирча низай — социалистически лагера, дуьнен халкъашта юкъерча болхлой болама, кхьонан-мукъадалахара болама, дукхача ахьа юкъарча демократически болама цхьогӀо доахарга кхочаваргдар из. ХӀаьта дуьнен империализма агрессивни низашта бӀешар хургдар. Дуьнен халкъашта юкъарча болама йоаказа чӀогӀагӀа тӀегӀертайтаргдар. Кхетадеш да барт эгӀабарга гӀулакх тӀеххьа хинчо шийна бохий, цхьаьна а хӀамана из айвбе йиш йола исторически бехктокхам тӀаьшаьта.

Дуьнен халкъашта юкъерча коммунистически болам хьахиниача хана дешд деррига дуьнен тӀерча реакционерашка чӀогӀа из тӀаьхьайт цуй мугӀарашта юкъера барт эгӀабе гӀерташ. ХӀанз китайски кулгалхой чакхдаккха гӀерт империалистически реакце ду из ца даьккхар.

Китайски кулгалхоша хӀанз дӀаладеча барт эгӀабара гӀулакхашца къаьстагӀа гучадаьлар 1960 шера хиннача Совещане дуьнен халкъашта юкъерча болама мугӀарашка фракционни гӀулакхаш леладайта шийн йоацаш хилараш йола пункт Заявленена юкъе ца йоаьйта КПК викадаш сел чӀогӀа гӀа хӀама гӀийртаб. ТӀаккха вежарашха йолча партеша тӀеввцаьлар уж китайски делегаци гӀийртараш. 1960 шера хиннача Совещане шийн Заявлене тӀа дӀаяздар дагалаттараш кхочашдара тӀехьа лоаттабеча процессе коммунисташа ноталe аьккхара шоачарех цхьа хена да дуьнен халкъашта юкъерча коммунистически болама къоагӀа йоккхе тардургдоа хьакхиа гӀулакх цадаьтар, аьнна.

Совещане ниина дукхьа ха ваьлехьа китайски кулгалхоша долалдар еррига вежарашхо йолча партешца цхьана шоай тӀанийца декхар. Уж кхьметтел, къаьстта аьлча, «массо а мехкашкара пролетараш, вӀашагӀкхета, вай кхьерча моастагӀчоа дукхьала къовсам лоаттабе» (1962 ш. декабрь) яхача статья тӀа цхьана фо разённи кхочашдене шоаш ца тувааш хилара «теоретически база хӀоттае» гӀийртар. КПК кулгалхоша арахьахкар цхьа «кулгагӀбаргыйн кӀезигагӀбарашка» яха концепци, дуьнах кӀезигагӀбарийн бокъо а цхьаьна тӀанийца дийнна дӀа ца е, тӀанийцача юкъарча дийна дукхьала къовсам лоаттабо. Из кхы хӀама дац ленинизма партеча организационни принципаш ца йоала райян мара, хӀана аьлча В. И. Ленина хьийхад, «дукхьала кӀезигагӀбарашка дукхагӀ йолчара дуьле карахь мара хила йиш яц болхлой болама принципашка», ахаш (Соч., т. 20, агӀ. 384).

Пекински кулгалхой дукхьала бола дукхагӀбараши ба шоай мехкий болхлой класса Ӏабдаг хьалкхкхарга кхачайта, социалистически дерригдуьнен-исторически котталонаш Ӏалашъяь бола дукхагӀбараш. Раскольникашка къовсача хьайла латта эльевкхий мотуг ца долакхаш еррига континентий коммунистически гӀулакх хьаьнна цхьоагӀа дукхагӀбарий ба уж.

Шоай фракционни бӀаргаса дерхьаш китайски кулгалхошта дукхагӀа а хӀамага а доаьаш марксистско-ленински партеи «эффективни» дукхагӀбараш аьа а мегаргдац.

Из кхие а йоада ирош къ. Из къаьмакхувьар Ленина дукхьала хиинача раскольникашка а, царна дукхагӀбараш деннаь тӀейна бавлаш ха а доагӀарга, тӀаккха сиха цар лайлаи тӀа а «хӀарлоша хӀама, доккхай даш вай а кхайкадеш. Уж сайна бовча цхьааш Ленина кхаьхад, цар сакхетамцара болхлой дукхагӀбарий лоӀам тӀадаьхьарг хӀама, тӀаьхьагӀа мара дукхьала кхоьна болхлой парна, ликвидаторашца, Плехановца, Троцкийца барта бахача мараӀ» яхаш (Соч., т. 20, агӀ. 451).

ТӀаккха, шоаш дукхагӀбарашта дукхьала бувлаш, раскольникаша массе хӀана цхьар тайпара мехкарлоаш лаьх-ах хӀаьта.

Укх тӀеххьарча хана кӀезигагӀбараша дукхагӀчар ахар да деза ахача принципа дукхьалерча шоай къовсаме китайски кулгалхоша мичча хана а дуьнен халкъашта юкъерча коммунистически болама нийсбенна хиинача оппортунисташеи раскольникаштеи юкъе эггара хьалха оттаьай цхьан мехка массеи коммунистически партеш хила йиш йолча «закономерностах» йола тезис. Цул совгӀа цар дуьцачох хьахул мишта йолча партеша болхлой класса моастагӀа гӀулакхаршул чӀогӀагӀа шоай вӀаши къовсам лоаттабе безилга. Из оьлангара дешаь тейха йола концепции йоацахаш дӀаиккхта езаш хӀама дац, хӀана аьлча хӀара сакхетамерча болхлоечох, пролетарната классови хьаштиии лоӀамеи цхьогӀо, цуй идеологи, цуй классови организованность цаӀ йолчеи кхоатаенначеи марксистско-ленински парте чухь йола. Бакъда цӀаьхха а ала доагӀа болхлой болама мугӀарашта юкъе кхы барг боала, коммунистически мугӀарий цхьагӀо йохае дӀаязар раскольникаши мишта хӀаьд-хӀабуеш. Цу хьакъа уж Ӏаьц В. И. Ленина дийцараш тӀарчахьалжи а. Ер да из гойта цхьа масал.

Ше аьабаьчи боаьаш болча «ЦхьогӀонах хьехкача цӀогӀаца цхьогӀо йохаьр ахача балха тӀа В. И. Ленина чӀогӀа харцду Троцкий леладу барт эгӀаду гӀулакхаш, большевистски партеи цо дуьцу дьаяитт, дукхагӀа йолча болхлоша яхар кӀезигагӀчар ма дезаш яхача шийн пропагандица болхлой болам бохабе из гӀертилга гучадоах. «Сакхетам болча болхлоех дукхагӀбараш нийсаьх а къаьстта йолча а решенешта гонахьа кхоатабеннача метте уйлайн гӀулакхийн цхьогӀо я, цига партийность партии я... — ахаш аьтдаьд В. И. Ленина. — Марксисташа-правдисташа могаде «бӀарчачул» решенеш кхочашъе эвам ца хилараш хӀаьо болхлой тешабе гӀертаж. Троцкий гӀерт болам бохабе а барт эгӀабе а». Троцки леладаьча гӀулакхех «дукхьала болхлоех дукхагӀчар лоӀам вӀалла вехь ца хеташ бохабара хьакъе барт эгӀабар» лийрхӀад Ленина (т. 20, агӀ. 310, 312).

«Жэньминь жибао» «Хунци» ахача журнален 1964 шера 4 феврале араьккхача статья авторашта юкъера пролетарски дисциплина дӀахо ешита массазе а белгалдаьхачен болхлоех дукхагӀчар лоӀамо ахар кӀезигагӀчар дола дӀадиийхачеи Ленина позици телха а еш, йоаллю Ленина статья тӀера цитаташ. Коммунистически партей цхьогӀо толха гӀертай, китайски раскольникий дукхьалара тийша болх бе болабеннаб.

Китайски кулгалхоша, дӀаро, кегаду коммунистически болама мугӀарашта юкъе цхьа къаьстта дуьнен хилла дисциплина хилилза аргьац ахар сайна дола къаьста доаш а. Цар йоах, цу тайпарча дисциплинал цхьаьннха дувца а дегӀац хӀанз Коминтерна хиисьера централизованни организаци ца хиларах.

Цхьабакъда, цу тайпара уйлаша КПК кулгалхоша, хетаргахьа, шоашта а ца хоаш, маьарра шоаш гучабоах. Цар кхетадац хӀанзарча хьалашка коммунистий дуьнен халкъашта юкъера дисциплина ца цхьаьне лакхера Ӏочуделл приказаш кхочашделга а доацаш, шоай лоӀамо а интернациональни декхара лерда тӀа оттадаь а доала деррига дуьнен халкъашта юкъерча болама хьалхашкара а цхьаьне шоллагӀчоа халхашкара а хьалда декхареш компартешь шоашта тӀаэцар, хӀаьта мишта уж декхараш практике лелаеше кхочашдар доалга. Дукхьал ца дагадолаш яр вежарашха йола партеш 1960 шера Заявлене тӀа а принципаш цӀенкоша кхочашйоа шоашта декхар тӀаэцача лакха парте цхьогӀо бӀаргa сa мо лоарар: империализмана дукхьала, машара, демократена, социализмана тӀехьа лоаттабеча къовсама юкъарча декхарей хьалъяха цхьа да лоархӀамаши выводаши вӀаший барта а йолаш хкоачашъяр; дуьнен халкъашта юкъерча коммунистически болама цхьогӀо йохае тарлургдола цхьаккха гӀулакх ца мотийтар; вӀаший хьалдоаш хилар, еррига марксистско-ленински партешта юкъе шийн лоӀаме хилари цхьатарра бокъо хилари лоархӀилга.

Дуьнен халкъашта юкъерча коммунистически болама коллективни лоӀам лаадоаш чакхбахар ца да хӀара парти марксистски чӀогӀалар. Цуй интернационализм, ахьхоккхашдар, хӀаьта марксизма-ленинизма интернационализми вӀашагӀкхетар йиш йолаш му йий.

Китайски кулгалхой цу хана кхьокъерча уйлашка гуш я дианийна, уйлай цаӀеш ярий — коммунистий сийлахь-йоккхача солъа еррига отрядаша шоай декхар сакхетамца кхочашделга а йоацаш, цхьагӀа кхайдах кхар дайтаь а йола хӀама сайна йола цар юкъара воахара. Хетаргахьа,

(ДӀахьедар 4-гӀа агӀо тӀа).

КПСС ЦК ПЛЕНУМЕ НОВКЪОСТА М. А. СУСЛОВА ЯЬ ДОКЛАД

(ДIахоьдар. Доладур 1-чоа, 2-чоа, 3-чоа оагIош тIа).

укхаза гучаювл Китайски компарте кулгалхой шоай методаша маькхара йолча практика воздействи.

Ма чIоагIа хийра да из марксизма - ленинизма ерригача уйлена! Эрсий большевикех дувцаш, В. И. Ленина яздаьд: «Вай доккхал ду шоаш мукъабахара тIехьа болхлоша лоаттабеча къовсама сийлахь - доккхий дешаш вай, революционни пролетариата дунен халкъашта юкъерча дисциплина хилар а деш, тайп-тайпарча мехкашкарча болхлой опытага а хьожаш, царна ховр, цар лоIам лоархIаш, цу тайпара (Реннераша, Фрицаша, Адлераша, Отто Бауэраша санна дешашца й ца еш) гIулакхаца дерригача дунен тIа коммунизмана тIехьа болхлоша лоаттабеча классови къовсама цхьоагIо кхоачаш а еш, воаш къестадеш хиларах», яхаш (Соч., т. 31, оагI. 244).

ХIаьта китайски кулгалхошта хIанз къаьстта доккхал дара предмет а хинна дIаэттад коммунистий дунен халкъашта юкъера дисциплина зIалла теркал ца яр, боккъалдар аьлча полемике а вежарашха йолча партешца леладеча гIулакхашка а анархически хилар.

ХIана юххера а къаьгга, гучадаьннад барт эгIабе шоаш леладу гIулакхаш бакъдара китайски кулгалхоша доржадеча «теорей» бокъонца йола къайле меттел, из болх баржаш дола керттера лостамаш, цун приемаш методаши.

Шоаш тоха хIамаш КПК кулгалхоша тIеерзаяьй дунен халкъашта юкъерча коммунистически болама эггара низ болашагIех сий дешагIех йолча отрядашта — Советски Союза Коммунистически партена, кхыдолча социалистически мехкий компартешта, французски, итальянски, кхыйолча компартешта. Дунен коммунистически боламеи дукхахча нахеи де а доагIаш сий деш йолча бокъонцарча марксистски - ленински партей фунцагIа дь а сийи тешами боабе аьнна декхар шоашта хьалхашка оттадаьд цар.

Къаьстта эгIазйуг капиталистически мехкашка шоай къовсам драттабеча коммунистически партей хьакъехьа КПК ЦК лаьцача позице. Ишта а чоалхие хьалаш долча цу партешта хIанз китайски кулгалхоша кхы тIа а халонаш тIауттаь. Массе а тайпа во дараш дувц цар цу партей марксистски - ленински кулгалхоех, цар сий доаде гIерт. Болхлой класса тешамерча деятелех «даьхкий санна, кхераш ба», «попугайш я», «дауурушникаш ба», и. кх. дI. яхаш халахетараш доах.

Из дувц фашизмана духьала лоаттабьча турпала къовсама образецаш хьа а ьеккха, хIанз монополисташта духьаларча къовсама хьалхарча мугIарашка латтача, къама эггара боккхагIа бола ния шоаш болча партей кулгалхоех. Из ишта дувц хелача хьалашка къовсам лоаттабеча, Iаьдал тIаккхуча дейал долчен лоархIаш болчен новкъостех. ЭгIазвахар мара кхы фу дега чу доаладергда США Компарте кулгалхой «эггара авантюристически а болча американски империалисташца цхьана гIулакхаш леладеш ба», чилийски коммунистий позицеш, «Латински Америке шоай доал лоаттаке дегахьа йолча американски империализмане маьззара я», Инде Компарте кулгалхой «клика» мара кхы хIама яц яхаш деча а царна тара долча а кхайкарадаша.

Пролетарски барт-цхьоагIо яхар Пекине мишта кхетаду ховргда Адиль Саламан Ирака Компарте кхыболча кулгалхоштех баасист. ски националисташа тIаоттадаьча Iазапа хьакъехьа КПК ЦК мишта гIулакх лаьцар дайзача. Доезол дехьарча делегацешца къамаьлаш деш китайски лидераша раьза болаш иракски новкъостий вакхарий хьисапе боабар. Баасистски переворот мехиллаите а уж боабаьрашца барта аха болабелар китайски кулгалхой. ХIанз гучадаьнначох, Ирака Компарти шийна керте латтараш дIа а баьха йисача, цунах пайда е эцаш цига шоай раскольнически группинаг хьае бенинабар Иракера китайски викалаш.

Ерригa китайски пропагандистски машин — Синьхуа яха агентство, информационни центраш, тайп-тайпара дола бюллетенаш, радио хIанз марксистски-ленински партешта духьала лоаттабеча къовсама тIаерзаяь я. Мадарра аьлча, китайски кулгалхоша вежарашха йолча партешта духьалара керда идеологически фронт хьайийлай. Из шоаш деш хIама новкъа ца хеташ юкъекхувл цар духьала антикоммунизма арсеналера хьайийль приемаш. Масала, фуд хIаьта китайски пропаганда дагалаьца арахийца компартеш «Москвас гIадж» лостайнча цунна еззача цкъа цхьаи, тIакхха вокх оагIорахьа «дIа-юха хьуве» хилга. Дагалаьца из хIама цхьаьарра халахетар деш да шоай къайлцуй къамий хьаштаж хаддалаш хьаллоаттадеча вежарашха йолча партешта а хIаьта ишта кхыча партей чурча дешашта юкъелелхилга хийра долча КПСС-а а. Из кхы хIама а дац «Москван кулгах» лаьца империалистически пропаганда арадаьккхача къаьнача басне керда варинт мара. Цунах пайда ийбеш хиллаб Ленинан Коминтерна духьала лоаттабаьча къовсаме социал-демократе аьттехьарча баьчча. ХIанз из хьаййцад Пекине.

Китайски кулгалхоша барт эгIабе леладеча гIулакхий бухь бе укх тIехьарча хина вежарашха йолча партей мугIарашкара нах шоашта тIехьабоахилга, царех фракционни группаш хьаелга. 1963 шера 14 июне яздаьча письмо тIа КПК кулгалхоша вежарашка йолча партешта хьерам тIатувзар, нагахьа санна Пекинера установкаш оаш тIа ца яце, цар догаметта «цу парте членаш болаш е боацаш» бола керда нах боагIаргба, яхаш. ТIеххьарча хана ча факташа хьахьокх, китайски лидераша из аьхар хIана чакхдоахаш хилар, цхьадолча мехкий болхлой болама керте массе тайпара бола ренегаташ, перерожденцаш, авантюристаш уттабе а гIерташ. Цу йовсарех вIашагIъехкаш йолча группировкех КПК кулгалхой гIерт марксистски-ленински партешта духьаларча шоай къовсама эша керттера герз де.

ХIанз Пекино новкъостал а деш, по хьал а доацаш ренегатех латта антипартийни раскольнически группилгаш хьаяьй Бельге, Бразиле, Австрале, Цейлоне, Великобритане, кхы цхьадолча мехкашка а. Цу группилгашта юкъе пхьанцайахьа цхьацца - шишша саг ва, пхьанцанахьа иттех саг ва. Бакъда из новкъа хетац китайски лидерашта, хIана аьлча Пекинера телача команда чIоагIа а барт тайна а шIогIа хьекх цар, дунен коммунистически боламах, марксистско-ленински партеех дукха харцдараши аьлдитташи а дувцаш. Цу группировкай вожакий бе кхоач зIалла дага а доацаш дукха вхчаш. Цар газеташ, журналаш хьаду, масса а тайпара дола аьлдитта литература арадоах, кIезига ахкац китайски пропагандистски продукци йохкаш йола тикаш.

Цу группировкашта юкъе дакъа лоацаш барий политически физиономе цIаьхха а хьахьокх китайски кулгалхой зIалла а принцип йоацаш хилар. Уж дукхагIа долча дакъе антимарксистски уйлай пропаганда леладарах, фракционни гIулакхаш дарах е во хIамаш леладерах компартешкара дIаяьха тешам боаца, оппортунистически элементаш я. Цар ишта сий лаккдалар деза карьеристаш, политически «флюгераш», царна тара бола нах ба. Цхьадолча мехкашкарча антипартийни группировкашта юкъе дакъе лоацараша аьттехьара оппортунистически тенденцеш гучаьхай. Австрерча, Чилерча, США-рча раскольнически группилгашта юкъе ба хьалха бIеха гIулакхаш леладаь нах, авантюристаш.

Кхетадеш ма дий, вежарашха йолча партешка фракционни группаш лоргIоацилга а уж шоай мугIарашта юкъера аракхувсилга а. Ишта хIама массаза хул Пекинера «зIемхара» шIогIа хьокх вежарашха йолча партешка «эахоцах ца йоагIа приемаш» юкъе. Йоалларах уж бекке еш. Партера дIабаьхе раскольникаш «бокъонца бола революционераш», «къонахчай дола бIмхой» ба аьна дIакхайкабаьб китайски кулгалхоша. Цар лоаттабу беррига «къовсам» компартешта духьала аьэь цIогIа хьекха «манифесташ» мара кхы хIама еца а. Кест-кеста бахий хул уж Пекине, цига чIоагIа сий деш тIаэц, цар йоккхий аьлдитт дувца статьяш кепаетт.

Фракционни группашта гонахьа Пекине айьча гIара чулоацам ше мабарра гучабаьннаб укх тIехьарча бетташка. Китайски кулгалхоша шоаш хьагучабаьккхар из. ВIалла дукха ха йоацаш цар шерра дIайовзийтар е дукхагIа е кIезгагIа а йоацаш «къама конференци» я ше аьнна дIакхайкаьь йола Бельгера ренегатий сборище, «Бельге коммунистически парти юха вIашагIйолла (!) а «Бельге Компарте хьалха хинна ЦК партена духьалара харцахье лархIа» а аьнна нах белабеш йола решени йир цо. ХIаьта китайски кулгалхоша цу фикце ларда тIа съезд хержача Бельге Компарте Центральни Комитетах «хьалха хинна» я йоах, шийн коммунистически парти цу е воих мехка болхлой классо а на еш, Пекино еш санна. Цу тайпара «дIакъайлай» КПК кулгалхоша кхыча цхьайолча компартей центральни комитеташ, масала, Цейлоне Компарте яр.

Духьала дIаьвла деза, коммунистически болама исторе чуьх цIаккха а хиннадац цу тайпара хIама. ЦIаккха а цхьанна компартена керта чу декалац кхыча мехкий компартешта юкъера дIаьхьа пайда боаца раскольникий группаш бокъонца йола «парти» я, хIаьта йолаш йола коммунистически партеш «хьалха хиннараш» я яхаш дIакхайкаделга. Бокъонаш цхьатарра хилараха партеш чурча гIулакхашта зIании юкъе ца лелхараха сов дукха дувца китайски кулгалхой хIанз шоаш гIерт компартешта хьалхара цар чура вахара дешаш къестадеш йола коммунистически болама «лакхехьара судахо» хила.

Е болхлой болама а, е халкъашта лоаттабеча юкъарча демократически къовсаме а цхьаккха тайпа а оала болаш яц Пекино вIашагIъеккхаш йола раскольникий группировкаш. Дунен коммунистически болама мугIарех араьхa латт уж, цхьаь-цхьан саккхетамерча болхлоца цIаккха а лоаргдац царца цхьаккха гIулакх лелаве. Уж дукхьала искусственно хьа а хиннай, яха а як, уж хьаьай Пекина леладеча барт эгIабара гIулакхаша. Белгалдаккхаьза дарккац уж хьаькар капиталистически мехкашкарча доалерча гIозараша чIоагIа тоем хинна тIаййца хилар, кийса а долаш болхлой болам ера мах тела а ца безаш йола «пхелагIа колонна» лерхI цар цу группировкех.

ХIанз гIулакх дIахоьцаш ба КПК ЦК кулгалхой — дунен коммунистически болама духьала долча тайпара, къаьстта шоай платформа а йолаш, группови дисциплина а йолаш, Пекине центр а йолаш шоашна уйла йоагIарий блок вIашагIйоллара низкъ лаьцаб цар гучахьа. 1962-гIа шу чакхдала гаргадахача хана а уж планаш хьагучаяьхар, китайски яр керте а йолаш марксизма-ленинизма тешаме йолча партей блок вIашагIйоллаш а хIанз укх сахьате, аьнна, кхайкадаьча Мехмет Шеху.

Сенна вIашагIйол цу тайпара блок? Массанена а дика хоаш да болхлой болама гIулакх духьа, дунен империализмана духьала къовсам лоаттабара вIашагIйоллаш из йоацилга, хIана аьлча блока идеи ше а шийна чуьх барт эгIабара, хIаьта долче, болхлой класса низ дакъгIбара шоа болаш я. Мичара, из блок вIашагIйол марксистско - ленински партешта духьала, дунеи-коммунистически болама духьала къовсам лоаттабара, КПК ЦК кулгалхошта хьаштдолча къаьстта шийи тайпарча гIулакхий духьа.

Дунен коммунистически болам вIашагIбаккхара низкъ китайски кулгалхоша дIатIабихьаб демократически низий дунен халкъашта юкъерча фронта мугIарашта а. Массеха шу да машар бахьанце къовсам лоаттаберий конгрессехи конференцеехи, кхаппаьха, кагирхой, ишта дунен халкъашта юкъерча кхыча объединенеехи китайски викалаша барт эгIабара гIулакхаш хьовзадера пайда ийбу. Ишта хилар афро-азиатски барт-цхьоагIон конференцешка, Москве кхалнаька Конгрессе, Варшаве Дерригдунен Машара Совета сессе, ишта кхыча интернациональни форумашка. «Революционни дешаш» а кхуьсаш китайски деятелаша цу ерригача организацеех дIахьерчаду царна ца доагIаш дола декхараши функцеши, уж демократически боламаш дьакулача хана цар леланьь керттера лозунгаш тIаккхуваш дола гIулакхаши сий доацча даха, ужаш эшаш дац ала гIерт уж. Кхетадеш до китайски викалашо лелаю сектантски позици тайп-тайпара кхетамаш дола дукха бахархой цу боламех дIакъоахкабара, юкъарча демократически къовсама массови база гоьтьяра тIаерзаяь хилар.

Новкъостий! Эггара дукхагIа вланни йола вай хацара политически низ е хинна дIаэттаб дунен коммунистически болам. Империалистически реакцена, болхлой классан беррига къахьегамхойн хьашташ бахьанце, машар, демократи, къамий паргIато, [illegible] лизм бахьанце лира къовсам а лоаттабеш гаьна дIахьалхаш. кахьа бьвнаб яз болам, дикка шердаьд цо шийн мугIараш, Iалаьмате доккхий толамаш доьхад. ТIом сецачул тIехьагIарча юкъагIа хьахиннай итташ керда коммунистически партеш, хIанз лаьттан буьха тIа цхьаккха моттиг яц марксизма-ленинизма сийлахь йоккхий идеяш наха юкъехуу хьаш бола коммунисташ боацаш. Дунен халкъашта юкъерча коммунистически болама вахаре къаьстта белгалдоалаш хиннад тIеххьара итт шу, культ личностах юхедиса зуламера гIулакхаш дIа а доахаш, цу юкъагIа цо дикка хьаькарегIа леланьй шийн творчески уйла а практически болх а, кхы а айхагIа дийзад уж вахаро дIадехарашца, дукхача наха хьаштдарашцев дагадоаккарашцев.

Цу исторически фоне къаьстта дика бIаргагу, китайски кулгалхоша леладеча барт эгIабара балхах доала зулам дайна ца Iеш, дунен коммунизм ленински новкъара яккхе, шоашта хетарашта мугIахьа ерзае гIерташ нар хьуьзаду дерригa гIулакхаш перспектива йоацаш хилар а.

Цхьабакъда КПК ЦК леладеча фракционни гIулакхех болча кхерама биэза мах ца бар нийса хургдацар. Кхачаизен чIоагIа йоацеи элементаш е, хIаьта ишта укх тIеххьарча итт шера коммунистически болама юкъе еза хер-

да уйла хьоьхавлаиза бола нах а, культ-личносте порядкаех хадаца могараш а, из йолча хана леладьча догматизманеи доктринерски схемаштеи карабахараш юкъе а уезаш лелабу шоай фракционни болх китайски кулгалхоша.

Китайски кулгалхой фракционни методаш ишта хьаллуьц моллагIча байракха кIал лоаттабаь а коммунизмаца къовсам лоаттабе кийча болча тайп-тайпарча ре-[illegible].

Цунца цхьана гучахьа да, капиталистически паччахьалкхенашка доале латтача классаша леладеча халкъа духьаларча реакционни политикана бокъонца раьза боацаш нах хиларах а пайда эца безам болаш китайски кулгалхой хилар.

Вай хана, бIаьш а бIаьш а миллионаш нах, цу дахкъе политиках кхеташ боацараш а кхоачамболаш опыт йоацараш а, кьинаперча политически къовсама юкъебахача хана, цхьаболча наха хьаллаца тарлургьа шоай авантюристически концепцеша китайски кулгалхоша тIаххьерчаю «ультраьрдехьара» революционни фразеологи. Из доагIа къаьстта а промышленни пролетариат йоацача е кIезига мара йоацача, кагийча буржуазен идеологе влияни чIоагIа а йолаш, революционни кадрий теоретически кхетама боарам хIанз а кхоачамбоацал лакха а боацаш долча мехкашта.

Шоай антиленински линии барт эгIабара болхи къайла бахьар духьа «вай хаварча революционнаца» къовсам лоаттабара цу уьттаю китайски кулгалхоша. Цар «ревизионистий» ярлык эккх марксистско-ленински партешта, хIаьта шоаш «бокъонца болча» революционерий чийе уьттабу. Дунен халкъашта юкъерча болама аьттехьарча а «аьрдехьарча» а оппортунизмана духьала лоаттабаьча къовсама бокъонца дола исторе доацаш боаца нах, вай сийлахь-боккха хьехам мабарра Iомабара меттел революционни къовсама тIагIоллара схемаш Iомарах кхоачамбе лоаш бола нах Iехабе шоай зIашгIехьдаларга доглоах цар.

Творчески марксизма викалаша лелаер ревизионизм я, яхаш, тайп-тайпарча догматицашех кагийча буржуазни революционерашех царна дукхаза [illegible] хIама а доацаш боаца белх тIа [illegible] хилар коммунистически [illegible] историцара дика довзаш да. Масала, Коминтернера дIаваьккхача голландски «аьрдехьарча» коммуниста Г. Гортера 1920-ча шера гуракха гуччахьарча письмо тIа «Коммунизмерча» аьрдехьлен «берий лазар» яхача цун книжкава жоп а луш, В. И. Ленина яздора: «Iа а кхоалагIча Интернационало а хIанз дер хьалха хIаьхача хана социал-демократаша даьр де... Малхбузен Европе болхлой болам дегIабарга хьежжа вайна хьалхашка ба ши лостам: радикальни оппортунистически. ХIаьта Iа, новкъост Ленин, хьаллуьц оппортунистически бар». Марксистски баьчча хилла Хьо оппортунистически баьчча хулаш воагIа».

Дерригдунен исторе эггара воккхагIа волча революционерах даь уж паькъара гIортамаш дагадоагIаш дукха болий-теш хIанз?

Китайски раскольникий приемашка Iехабулургбац дунен тIара марксисташ-ленинцаш. Дунен тIарча дукхха а дукхагIа йолча марксистско-ленински партеша гуччахьа харц баьб КПК ЦК кулгалхой антиленински, авантюристически низ. Дукхача документаш тIа, дунен коммунистически болама гIорбаьна болча деттелаше даьча къамаьлашка, партийни кена йоазон тIа кIоартга критика яьб китайски кулгалхой техкача установкашта, фракционни барт эгIабарен бехка. Цу дерригенна бакъду, бIарча хьайийца аьлча, дунен коммунистически болам шоаш мара кхы кийса йоацача марксистско-ленински позицеи тIа латтилга.

Ленина кхеьча вай парте волал долча кхыча партешца цхьана хIахо йолача хана а аттехьа санна, «аьрдехьа» а лерагIа къовсам лоаттабергба массе тайпарча а оппортунистически гIулакхашта духьала, эррига вошал долча партей мугIараш кхотадеш, ца хилийтара тIехьа, дунен революционни болама эррига отрядаш цхьа барт-цхьоагIо йолаш хилийтара тIехьа, массарех котбуала марксистско-ленински хьехам дIа-ва хилийтара тIехьа. (Тювраш тох).

VII.

КАГИЙБУРЖУАЗНИИ, НАЦИОНАЛИСТИЧЕСКИИ, НЕОТРОЦКИСТСКИИ УКЛОНА КХЕРАМАХ

Советски коммунисташ, дерригача дунен тIара марксисташи-ленинцаши санна, Китая Компарте кулгалхой харцахьарча, антиленински гIулакхашта алхха критика ярах, политически нах барах кхоачам бaь Iе йиш йолаш бац. Вайх хIаранена оттанза а ца доалаш хьалхашка от хаттар: мишта яйсденнах революционни къовсама а керда общество хьаяра а хьакъехьа кIезига йоацаш опыт Iоаьь йола Китая коммунистически парти санна йолча парте кулгалхой дунен коммунистически болама духьаларча наькъ тIа балар? Хьанцад вай гIулакх КПК кулгалхоех лаьца дувцаш?

Вай парте, дерригача дунен тIарча болхлой болама опыто [illegible] ца Iеш хIанз китайски кулгалхойчарна тарра йола уйлаш установкаши йийсъенна хилар. Вакъда хIанз уж хетарий уйлаш лелераша шоайл хьалха дIабахараштa тара-м лелаш уж. Цар кIанзарча хьалашка а шоашта эшарашка а хьежжа дIатардо къьнара идеш.

В. И. Ленина, хоьи мадарра, белгалдаьхад большевизм керттерча даьъе аьттехьарча оппортунизма духьаларча къовсаме дегIаена, низбенна, чIоагIъенна хилар. «Из вар, — яздаьд цо, — болхлой болама чура большевизма керттера моастагIа». Ленина ишта белгалбаьхаб хIана а доавоа араьа геттара кIеанга йоаш йолча, цо аьначa бесса, большевизма опыта вокх оагIон лоархIам. «Большевизм, — яздаьд цо «Коммунизмерча «аьрдехьлен» берий лазар», яхача шийн балха тIа,—дегIаенай, хьахиннай, чIоагIъеннай анархизмагахьа тIалаэста е цхьа дола хIамаш цунгара хьаэцаш йолча, моллагIа дале а лоархIамерча хIамана бокъонца болча пролетарски классови къовсама хьалашта эшараштa тIера юлача кагий буржуазни революционноста духьал дукххача шерашка лоаттабеча къовсаме» (том 31, оагI. 15).

ДоагIача а ца доагIача а хьалха дIаяхача хана хиннача идейни къовсамах дола масалаш кхуалара, исторически параллелаш уттаьра тIера болча китайски кулгалхоша цу оагIонгахьара боль-[illegible] чIалла хьоахе ца елга а белгал долаш да. Из кхеталуш а да: кагий буржуазни революционноста е Iоттар а [illegible] Ленина яьхача тайпара кагийбуржуазни «революционаризма» викалашта духьал дерзадаь дола Ленина хIара дош КПК кулгалхой хIанзарча идейно-политически концепцешта установкашта духьал хIама тохаш да.

Кагийбуржуазни революционноста масса а оагIорахьара характеристика енна я В. И. Ленина дукхача балхаш тIа, вай парте решенеш тIа, Коммунистически Интернационала документаш тIа. Из хьадухьювла моттиг лийрхIай [illegible] атта «тIехйолча революционнастага» воалача, бакъда чIоагIала организованность, дисциплина, денал долаш хила ца могача, цхьан оагIонгахьара вокх оагIонгахьа вала кийча [illegible] зIамигача собственника, зIамигача хозяйчика къаьсттача положенех.

Массанена а хоьш да, масала, эсерашцІ, — «эггара чIоагIагIа,— Ленина белгалдаьча тайпара, — мелкобуржуазни революционнаста тенденцеш леладьча» (том 31, оагI. 16) партеца большевизма лоаттабаьча къовсамех дар. ХIанз [illegible] дохаш дита йиш яц, болхлой классага хьалхле хилар харцахьа а лерхIаш эсераш ахаркой болам бокъонца социалистически ба ала гIерташ хиннилга.

Цхьацаболча хана, къаьстта исторе цIаьхха гола тохача хана, мелкобуржуазни гIулакхаш [illegible]аш хиннад пролетарски партей мугIарашка а. Ленина дукхаза яьхад, кагийбуржуазни идеологии предрассудкеши шийн мугIарашта юкъе йоагIаргйоацаш кIалхаръяьннаш пролетариат. Кагийбуржуазни революционерех дикагIа бараш, пролетарски партей мугIарех дIа а бетталуш тоалу, цIенхаштта марксизм Iомаю, юххера а бокъонца бола революционераш а хиле дIаотт. Воккхар кхец е денал дац «дагахьа Iомадаь массеха доши чулоацам ца а кхетабеш Iомаваь «къьга» лоьзунташи мара»... (том 16, оагI. 44—45) пролетарски партегара кхы хIама дIаэна.

Эггара дукхагIа «левацки» кагийбуржуазни гIулакхашца къовсам лоаттабе бейзаб вай парте [illegible] хьабе дIалачул тIехьагIа, Советски паччахьалкхе [illegible] хьалхарча шерашка. Хоьш да [illegible] машар боацаш къовсам лоаттабаьб В. И. Ленина «аьрдехьарча коммунистаца», «болхлой оппозицеца», троцкизмаца, «ультроаьрдехьарчарна» цу хана ялоа хиннача коммунистически болама.

Дагабохийтаргба аз Брестски машар беча хана, «революционни тIемаз» авантюристически йола, Советски Республика хIалакъерайола тактика кечйолла гIийртача «аьрдехьарча коммунистешца» лоаттабаь къовсам. Ленина лийрхIад, революционни дешаш цIогIарч а детташ кхайка дойе а «аьрдехьарча коммунистий» уйлай ларде латтар тоавла йиш йоаца пессимизм, къахкхиета хаха дог доаллита да (том 27, оагI. 51) (Тювраш тох). ХIаьта цу хана «аьрдехьарча коммунистий» хиннача объективни лоархIама хьакъехьа дерга Ленина духьал дIаяьхад: «Шо — империалистически провокаце гера да, шун объективни лоархIамта дийлача. ХIаьта субъективни шун «психологи», дукха хьуча, соьтал йоацача, бакъда пролетарен бакъ болга дика кхетадеш волча хьараваьнача кагийча буржуа психологи я...» (том 27, оагI. 297) (Тювраш тох).

ХIанз дунен тIарча коммунистически болама эттача хьалашка къаьстта ала деза вай парте троцкизмаца лоаттабаьча бокъонча къовсамах. Троцкизм яр мадарра йола кагийбуржуазни уклон. Цо леладаьа шийн гIулакхаш большевизмал кхы а «аьрдехьарча», кхы а «революционнегIарча» дастама хара байракха кIал а латташ. Дерригача дунен тIа революци елга «цIена» чаккхдаккхара тIехьа бокъонца къовсам лоаттабеш да шоаш яьа Троцкийн цунна тIехьа хьалтараши гIулакхага хиллача ленинизма духьал къовсам лоаттабеш хиннаб. Троцкизм я хиннай ишта большевистски партийностах, парте мугIараш кхетадаларах духьал леттаь. Фракционность троцкизма «са» хиннаб. Троцкисташ Коминтерна юкъе хиннача фракционни группашка дIабеттабенна ца Iеш, цIаккха компарте ца хиннача организацеца, группашца, цхьацдаболча низахаца, царна кийсса цар мугIарашкара дIабахьача моастагIашца а изменникашца а дIабетталуш хиннаб.

Дувца деза теш уж дерригa бакъдарий? Дева, новкъостий, дIаяхача хана ленинизма духьал лоаттабаьча къовсамо урокаш лоархIам бергболаш.

Китайски теоретикий тахханарча концепцешка дагадохийтаций вайна ленинизма моцагIе а йохавне кагийбуржуазни течений дукха идеяш. Алхха кагийбуржуазни «ультра»-революционера мара лархIа йиш яц тайп-тайпара социальни строй йола паччахьалкхенаш зIаши гIулакхаш а леладеш машаре яхара политиках империализмаца лоаттабеча къовсама тIара «далар», революци «хар цьар». Духьал цо могаю шийн социальни система юкъера зIара духьалаш дIаяхара «тIеххьара а лоадам беш а» йола средство «революционни тIом» ба иха тоало. Алхха кагийбуржуазни «тIаьхе» революционеро мара дIадаха йиш яц революци «цу сахьата» а «маьсанахьа» а йолеита», юкъе этта хоадамболаш дола хьалаш ... шийн соотношение а ца лоархIаш. Духьал цо мара духьал хила йиш яц машара наькъана революци яхкхара, хIана аьлча цунна йола «революционноста» цаI мара йоаца критерий — из тIемана ... белга да, латтача хьалашка ... дIадахе а ца дехе а.

Мадарра кхеталуш да дукхуьа цу наькъ тIа этта боле китайски кулгалхой хIана шоай дукхха ... ацци концепцеш троцкизма идей... ин багажцара хьайиеча законо мерно дIаккхачар закономерно хилар, цунгара шоаш марксистско-ленински партешца лоаттабеча къовсама фракционни раскольнически методаш хьаьцаш санна.

Гуччахьа але деза, новкъостий, китайски компарте кулгалхой теоретически политически эррига уйлаш — из дукхагIча хьалха ... цIагIа а дунен тIарча революционни болама дIакхесса йолча троцкизма дийцар кердадоахкита да.

Доллча бесса аьлча фу да ... йиш я китайски кулгалхой тIемах машарен проблемий хьакъехьарча уйлаех? Из дIа-ккха а доацаш «машар а беаш тIом а бе...» ала троцкистски лозунг кердадаь хьалашка кердадахар да.

(ДIахьедар хургда).

Редактор М. К. ЛЬЯНОВ.

Безамца дIахьу шоай занятеш республика пионерий ЦIагIа художественни гимнастика Iомаеш болча 100 соагIча дешархочо. ХIанз чуйлина халагIа йола упражненеш Iомаеш я йиIгаIа группа.

Сурта тIа: художественни гимнастика занятеш дIахьош я кхьархо Денисина Вера.

А. Кебишидов сурт.

ЛадувгIа

РАДИО: 6.30 — юрта болхлоешта передача (гIалгIай меттала); 6.45 — эшараш; 6.50— хоамаш; 7.10 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор; 8.20 — «Сердало» газета оагIонаш тIара; 8.30 — Кабардино-Балкаре халкъа хахара эшараш; 8.45 — «Къона тIехье» яха передача (эрсий меттала); 15.30 — «Дунена гонахьа гIолла ...» яха концерт; 16.15 — «Радио дегIайоаларга гIулакха Владимир Ильич Ленина ...» яха беседа (гIалгIай меттала); 16.30 — керда хоамаш (гIалгIай меттала); 16.45 — «ХовагIа хулаш йоагIа Нохч-ГIалгIайчоа столица» яха очерк (эрсий меттала); 17.00 — эшараш; 17.15 — «Къонал» яха передача (эрсий меттала); 17.30 — керда хоамаш (эрсий меттала); 17.45 — «Маркаш дастарех бола ... чулоацам» — беседа (нохчий меттала); 18.20 — керда хоамаш (нохчий меттала); 18.40 — «Ахагргара эшарга» яха концерт.

УКВ: 9.00 — «Еш, яха сона, шера ...» яха литературно-музыкальни передача; 9.30 — Советски композиторий произведенеш тIара симфонически концерт; 10.25 — «Хьалхарча болама станци» яха радиопостановка; 11.05 — «Пушкина лирика» яха литературно-музыкальни концерт; 11.35 — Рахманинова фортепьяна лархIа шоллагIа соната; 19.00 — «Къалбасоера ...» — яха Торадзе опера; 20.55 — нохч-гIалгIай музыка; 21.25 — «Корнелен Бови Слун газеш» яха радиопостановка; 22.40 — СССР-а халкъа артиста ... концерт.

Хьажа

ТЕЛЕВИДЕНИ: 18.20 — телевизионни передачаш (гIалгIай меттала); 18.25 — «Хьанна хаьа гахь» яха фильм-хиннар бераша лархIа; 18.45 — «Художник Репин» яха киноочерк; 19.00 — Яндиев Джамалдина стихай сборниках (гIалгIай меттала); 19.15 — пионерашта йола передача (гIалгIай меттала); 19.35 — передачай программа; 19.40 — «Вашингтонски истори» яха фильм-спектакль.

Ленинградски области, город Луга, Дзержински уламагIа, № 13 йолча цIагIа, 24-ча квартире вахача граждански Назарова Антонина Алексеевна суда дешна, город Грозне, Больнична уламагIа, № 68 йолча цIагIе вахача гражданингара Назаров Аслан Артемовичагара из къардеш дола дош.

Дош дувцаргба Грозерча Заводски районна халкъа суда.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный, ЦIена фронтовикий уламагIа, 15. Телефонаш: редактора зам. — 3-07-01; жоапъала секретара — 3-45-40; партийни вахарен, промышленностий, юртбахамий, кехатий отделий — 3-28-72.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Красных фронтовиков, 15. Телефоны зам. редактора — 3-07-01, ответственного секретаря — 3-45-40; отделов партийной жизни, промышленного, сельскохозяйственного и писем — 3-28-72.

«Грозненский рабочий» издательства типографи. Революци проспект.

Типография из-ва «Грозненский рабочий». Проспект Революции.

СФ00075. Заказ № 2113.